

ŠVIESTA

Norveiša J. Harlem St. 11
82

NDIS - GEGUŽĖ - BIRŽELIS, 1950

No. 2

Lietuvos liaudies dainų ir šokių ansamblio meno vadovas, premijos laureatas, Lietuvos nusipelnęs meno veikėjas, Jonas Švedas.

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Society, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiunas.

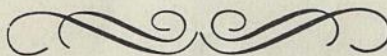
Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879

TURINYS

35 metų sukakties proga. KAZYS STEPONAVIČIUS	39
Sakinimas. Eilėraštis. PIMENAS PANČANKA	41
Atsižymėję lietuvių meno veikėjai. VYTAUTAS PEČIŪRA	42
Mokslas, žmogus ir religija. PROF. DR. J. MATULIS	44
Pavasario vėliavos. Eilėraštis. ANTANAS VENCLOVA	48
Nauja Rojaus Mizaros novelė. DR. ANTANAS PETRIKA	49
Lietuvių kalbos senumas. V. TAURAS	51
Logika žmogaus galvoje ir veikime. D. M. SOLOMSKAS	58
V. Valsiūnienės eilėraščių rinkinys. STASYS JASILIONIS	61
Pelėda, asilas ir saulė. Eilėraštis. KONDRATAS KRAPIKA	62
Vėliausi literatūros leidiniai Lietuvoje.	63
Jūros pakrantėj. Eilėraštis. STASYS JASILIONIS	64
Geltonojo velnio miestas	65
Meilė Eilėraštis. ANTANAS VENCLOVA	71
Pavasario žingsniai. Eilėraštis. JUOZAS MACEVIČIUS	71
Klaipėda. Eilėraštis. VLADAS GRYBAS	21
Vasaros diena. Eilėraštis. PIATRO GLEBKA	72
Žemė maitintoja. Eilėraštis. JUOZAS MACEVIČIUS	72

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, J. Gasiūnas. Atsakomąsias redaktorius: A. Bimba.

No. 2 Balandis-Gegužė-Birželis (April-May-June), 1950 Metai XVII

35 metų sukakties proga

KAZYS STEPONAVIČIUS

Trisdešimt penki metai *Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugijos* kultūrinio darbo yra didelė krūva metų. Pažvelgus į tą Draugijos garbingą gyvavimo praeitį, matosi įdomi istorija.

Nors senesniuose laikuose lietuviai atkeliavę į šią šalį didžiumoje buvo bemoksliai, bet gyvendami šioje šalyje, visas progas išnaudojo apšvietai ir savo žinojimo praplėtimui. Daugumoj kilę iš bemokšlių ūkininkų ar bežemių, jie nebuvo savamykliai, jie stengėsi pagelbėti savo broliam Lietuvoje, pasiunčiant literatūros, kuri tais laikais buvo uždrausta po Rusijos caro priespauda. Laisvesni žmonės, kaip kad Tamas Astramskas, atsišaukė per tų laikų "Vienybę Lietuvninkų" organizuot knygų leidimui draugiją! Tas sumanymas rado pritarimo apšvietą mylinčių žmonių tarpe.

1896 metais įsikūrė knygom leisti *Tėvynės Mylėtojų Draugija*. Jon būrėsi visi apšvietą mylinti lietuviai. Jai pritarė ir Lietuvos apšvietūnų inteligentija. Pirmiems leidiniams (knygom), "Keistutis" ir "Orleano Mergelė," vertimus parūpino Lietuvoje Dr. Vincas Kudirka.

Draugijai iš pradžių sekėsi, bet kunigai ne tik Draugiją ignoravo, bet smarkiai jai priešinosi. Mat, tuo laiku jau per 10 metų gyvavo fraternalė organizacija, *Susivienijimas Lietuvių Amerikoje*. Šioje organizacijoje ku-

nigai turėjo didelę įtaką ir dėlto joje dažnai pasireikšdavo ginčai. Tie ginčai nebuvo principiniai, o tik kunigų prieš nekunigus arba vice-versa. Kunigai kėlė bataliją ne tik žodžiu, bet ir per laikraštį "Garsas Lietuvių Amerikoje," būk TMD suorganizuota bedievių kenkti SLA. Pagaliau pats SLA skilo ir tada kunigai sutvėrė savo locną Susivienijimą Rymo Katalikų Amerikoje.

Po šių perskyrų apšvietą mylinčių žmonių frontas sustiprėjo. TMD vėla pradėjo veikti ir leisti knygas. Šiuo laiku prie Draugijos spietėsi visi apšvietą mylinti pažangūnai. Knygos taipgi buvo leidžiamos pažangesnėje dvasioje.

Kunigai ir tada nenustojė šmeižę Draugiją, nes jie žinojo turį Draugijoje sau artimų, barzdotų ir ne barzdotų pasekėjų, kurie iš vidaus bandė drumsti Draugijos sutartingumą.

1906 metais buvo išversta lietuvių kalbo ir Draugija išleido kun. T. McGrady parašyt knygą "Socializmas ir Darbininkiškas Klausimas," o sekamais, 1907 metais buvo išleista J. Baltrušaičio parašyta knyga "Revoliucija." Su šios knygos išleidimu buvo pajudinta pamatinis širšių lizdas. Kunigai iš lauko, o jų pasekėjai iš vidaus, sukūrė tikrą suirutę Draugijoje. Knygų leidimas sustojo. Tada buvo mažai kalbama apie Draugijos organizavimą, o vien svarstoma, kam Draugijos palaiikus paskirti. Net ir pats Draugijos tėvas Astramskas, kai buvo užklaustas šaukti TMI

seimą, proga šaukiamo SLA seimo Scrantone, atsakė:

“Norite seimo, šaukite. Turiu atvirai pasakyti, jog jau netikiu į TMD atgaivinimą, pakol kunigų klapčiukai bus Draugijoje.”

Seimas įvyko. Nauju pirmininku paskirta jaunas ir turintis sugabumų B. K. Balutis-Balevičius. Po seimo jis paleido šūkį leisti Dr. V. Kudirkos raštus. Kudirkos vardas vėl sužavėjo apšvietos ieškančius lietuvius. Jie urmu spietėsi į T. M. Draugiją išleidimui minėtų raštų. Balučio sumanytas šūkis buvo ikūnytas—išleista 6 tomai Kudirkos rinktinių raštų.

Nors Draugija ir vėla atkiuto, bet eiliniuose nariuose ir tada buvo didelis nepasiganėdinimo jausmas biurokratinio Draugijos valdymu. Viską atlikdavo viršūnės. Eiliniai nariai neturėjo jokių progų prie Draugijos valdymo, nes nebuvo referendumu balsavimų.

Brooklyno TMD 3-čia kuopa viešai pareikalavo, kad Draugijos reikalų tvarkyme būtų įvestas referendumas. Centro Komiteto biurokratai tą kuopą suspendavo. Tuom Centro Komiteto biurokratinio pasielgimu nariai pasipiktino, ir T. M. Draugija pasiliko nejudančiu lavonu.

1914 metais, proga SLA seimo, Waterbury, Conn., vėla buvo atlaikytas TMD seimas. Nors šiame seime pažangūnų ir SLA narių veik nedalyvavo, bet ir iš pačių tautininkų tarpo, iš jaunesnės kartos pasireiškė opozicija prieš biurokratizmą. Tai opozicijai energingai vadovavo worcesterietis Dėdynas ir Mažeika. Ginčytasi smarkiai, bet biurokratai pasiliko biurokratais. Seimas pasibaigė be jokių reformų tolimesniam Draugijos gyvavimui. Nuo tada TMD vardas prisimenama tiktai atsiminimuose iš praeities.

Šią peržvalgą padariau dėlto, kad aiškiau permatyti, kodėl progreso ir demokratijos priešai neturi pasisekimo miniose. Jie moka kiršinti vienus prieš kitus, bet konstruktyvaus nieko negali sukurti.

Bet tokios kultūros ir knygų leidimo organizacijos buvo pageidaujama. Toki sumanymai buvo iš Bostono, Chicagos, Brooklyno ir kitų miestų. New Yorke J. Hermanas-Purvis buvo ir įstatus parašęs biznio pamatais bendrovei knygom leisti. Tas sumanymas nerado lietuviuose pritarimo.

1915 metais L. Prūseika susikvietė būri draugų “Laisvės” pastogėje, Brooklyne, organizavimui knygom leisti draugijos. Susirinko 17 draugų. Draugijos ikūrėjais susirašė 15. Vardas duota: *Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija*.

Tame susirinkime buvo smarkių ginčų. Argumentuota, kad LDLD nugarmėsianti panašiai, kaip ir TMD; kad LDLD paskęsianti palšose miniose ir pasidarysianti priešū LSS. Pas dalį draugų buvo įsivaizduojama kaip ir koks rubežius—“Laisvės” su LDLD, “Kova” su LSS.

Tas įsivaizdavimas ir ginčas pranyko tik tada, kai 1916 metais atvyko Amerikon V. Kaptukas ir patapo Draugijos nariu. Jis parašė knygą “Jono Biliūno Biografija,” kuri buvo antru Draugijos leidiniu išleista 1917 metais. Kapsukas permatė didelę viltį dėl LDLD gyvavimo.

Vėliau, išvykęs Rusijon Kapsukas parašė laišką Centraliniam Komitetui, kad apsvastytų išleidimą lietuvių kalboje K. Markso “Kapitalo.” Tuo klausimu buvo atlaikyta posėdis, bet išsiaiškinta, kad toksai darbas Draugijai būtų neįveikiamas. Be abejonės, tas Kapsuko sumanymas bus ikūnytas dabar pačios lietuvių tautos.

Nuo pat Draugijos įsikūrimo, puikiai jai sekėsi. Knygų leidimo programa buvo bent 2 knygos metuose, nors organizacinis darbas ir tada buvo sunkus.

Tais laikais siautėjo pirmas pasaulinis karas ir kas kart didėjo reakcija. Tą karą remti ar neremti darbininkų avangarde pasireiškė griežtas pasidalinimas; internacionalistai prieš karo rėmimą, o nacionalistai už karo rėmimą. LDLD stovėjo su savo organu “Laisve.” Draugijos Centro Komitete buvo menševikas K. Liutkus. Jis ėjo išdininko pareigas.

1918 metais referendumu buvo išrinkta naujas išdininkas ir kai pradžioje 1919 metų buvo paragintas senasis išdininkas perduoti išdą naujam išdininkui, atsisakė perduoti. Netrukus aplaikyta iš advokato laiškas, kuriame sakoma, kad Centro Komitetas užgryęs, su rezoliucija, S. P. kairijį sparną, ir tuomi atsipalaidojęs nuo bent kokių teisių prie Draugijos. Tuom pat sykiu paskelbė “rinkimus” į Centralinį Komitetą; Grigaitis,

Michelsonas ir Liutkus pasiskelbė kandidatais.

Nors tada vadinami "smalaviriai" užgrobė išdą, bet nariai stovėjo, kaip nepajudinamas mūras, su senuoju Centraliniu Komitetu. Tų grumtynių sukuryje, Draugija narių skaičiumi smarkiai didėjo. Knygų leidimo programa irgi nesusitrukdė. "Smalaviriai" nė rinkimų rezultatų nepranešė, nes nebuvo balsuotojų.

Tais pačiais metais įvyko Brooklyne pirmas LDLD suvažiavimas. Suvažiavimas delegatais buvo skaitlingas ir entuziastiškas. Aptarta daug reikalų ir sudaryta programa tolimesnei Draugijos darbuotei.

1921 metais Draugija buvo perorganizuota vardu: *Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija*. Tas padaryta dėlei to, kad "smalaviriai" pasigrobė išdą, o jų advokatas grąšino mums teismu už vartojimą LDLD vardo.

Reorganizuojant Draugiją, narių buvo 7,500. Nors "smalaviriai" turėjo pasigrobę Draugijos išdą ir senąjį čarterį, bet narių neturėjo. Nuo tada ALDLD tapo itin svarbiu inžinu abelname apšvietos ir kultūriniame darbe. Draugija glaudžiai bendradarbiavo su Lietuvos draugais, teikdama jiems gausios finansinės paramos per Lietuvos Draugų Atstovybę Amerikoje. Draugija atsiliepė į kiekvieną atsišaukimą darbininkų reikalų paramai.

ALDLD yra nepavaduojamas talkininkas išlaikyme mūsų dienraščių "Laisvės" ir "Vilnies." Jos leidžiamas žurnalas "Šviesa" yra apšvietos švyturys lietuviuose.

Na, o ką sukūrė Amerikos lietuviams tie ambicingi biurokratai, kurie viską nori kontroliuoti, bet nieko patys nepajiegė sukurti?

Socialistai, užgrobę LDLD išdą ir čarterį, padėjo archyvan amžinam poilsui. Jie pasisavino nuo sklokininkų Lietuvių Darbininkų Draugijos vardą, bet ir tą atidavė tam pačiam archyvui.

Tautininkai nieko nesukūrė lietuvių išeiavoje. Jie plūduriuoja tarp katalikų ir socialistų. Jie tiešijasi laikraščiais, bet jų neturi. Yra keletas privatiųjų biznierių laikraščių, ten jie ir prisiglaudžia.

Katalikai, kaip jiems ir prideda, leidžia maldaknyges ir kantičkas.

Progresyviai gali ir turi teisę didžiutis atliktais darbais. Tik viena ALDLD yra išlei-

dusi 56 stambias mokslines knygas. Mūsų fraternalė organizacija *Lietuvių Darbininkų Susivienijimas* tvirtas ir teisingų žmonių vadovaujamas.

Pas pažangiečius nėra vietos tokiems, kai Susivienijimo Lietuvių Rymo Katalikų Amerikoje vadams. Mūsų dienraščiai "Laisvė" ir "Vilnis" yra liaudies laikraščiai, nes jų savininkai yra tūkstantinė minia šėrininkų. Mes pagerbiam net ir skirtingus žmogaus sąžinės įsitikinimus ir todėl šimtai dorų katalikų, tautininkų ir švaresnių socialistų yra nariais ALDLD ir LDS. Mes turime tvirtą *Lietuvių Meno Sąjungą*, kurioje kone išimtinai priklauso Amerikoje gimę lietuviai.

Mūs rūpesčiu dabar turi būti: daryti planus naujiems darbams ir verbuoti naujų narių į mūsų organizacijas. Būt LDS ar ALDLD nariu yra didelis pasididžiavimas. Garbė yra būt viso progresyvio judėjimo statytoju.

Sakinimas

Šakos pribrinkusios, rodos jau plyšta,
Miškelis jaunas dvelkia kvapu karčiu
Sakų karštumą lūpose jaučiu,
Prinokus saulė virš galvos palinksta.

Parūko samanos, jau paukščiai negiedos,
Žali driėžai kaitroj ištroškę alpsta,
Aš visą dieną klaidžiojau miškų aiduos,
Prisėdau, vandenį geriu ir ieškau maisto.

Ir čia pušų aš verksmą išgirdau —
Troškina sunkūs ir tiršti sakai — pagalbos.
Prakirskit mūsų žievę, riebalai te varva,
Į kietą, juodą žemę čia, papartis augs mielai.

Atėjo čia sakintojų būrys,
Ir aštrų plieną jų ranka drąsiai pakėlė,
Prakirto žievėje strėles ir latakėlių,
Lašai sakų į žemę tuoj nukris.

Paplūdo šviesūs iš žaizdos sakai
Į metalinį kaušą ir žemę varvėjo,
Ir kanifolija pas muziką atėjo,
Mišku žaliu kvepėjo jam jaukia.

Gal smuikininkas jaunas dar rytoj,
Šimtus širdžių melodijom sujaudins,
Girdėsiu aš pušelių tylią raudą,
Sakintojų skambės man juokas tuoj.

Pimenas Pančanka.

Iš baltarusių k. vertė O. Miciūtė.

ATSIŽYMĖJĘ LIETUVIŲ MENO VEIKĖJAI

VYTAUTAS PEČIŪRA

Tarp tarybinės kultūros meistrų, gavusių už savo išymius kūrinis arba koncertų atlikimo veikla aukštus vyriausybinius apdovanojimus, nemaža lietuvių tautos atstovų. Vienuolika lietuvių literatūros ir meno veikėjų didžiuojasi turį garbingąjį premijų laureatų vardą. Neseniai tas aukštas apdovanojimas buvo paskirtas Lietuvos liaudies dainų bei šokių ansamblio meno vadovui kompozitoriui Jonui Švedui, ansamblio baletmeisteriui Juozui Lingiui ir ansamblio orkestrinės grupės vadovui Pranui Stepuliui.

Žinią apie ansamblio vadovų apdovanojimą Lietuvos liaudis sutiko džiaugsmingai. Liaudies dainų ir šokių ansamblių pažįsta ir myli tiek Tarybų Lietuvos sostinėse bei stambiųjų miestų gyventojai, tiek ir jos pačių tolimųjų rajonų gyventojai. Ansamblio dainininkai ir šokėjai pasirodo ir geriausiųjų Lietuvos teatrų scenose, ir nedidelių kaimų bei darbininkų gyvenviečių klubuose. Pradedant nuo 1945 metų ansamblis atliko apie tūkstantį koncertų, kuriuose lankėsi daugiau kaip pusė milijono žmonių. Ansamblio repertuare—82 dainos—parašytos liaudies ir tarybinių kompozitorių, 55 liaudies šokiai bei vaidinimų, 12 muzikos kūrinių lietuvių tautiniams instrumentams ir keturi teatralizuoti muzikiniai montažai.

Nuo pat pirmųjų ansamblio gyvavimo dienų jo meno vadovas yra Lietuvos nusipelnęs meno veikėjas Jonas Švedas. Garsiuoju kompozitoriumi jis tapo tik prie Tarybų valdžios. Nelengvas buvo jo gyvenimo kelias: buržuazinėje Lietuvoje jaunuoliui iš paprastos valstiečio šeimos buvo sunku "tapti žmogumi." Dar vaikas būdamas, piemenaudamas, Jonas didžiai domėjosi muzika. Susižavėjęs jis griežė lumzdeliais, birbyne, trimitais bei kitais tautiniais muzikos instrumentais. Jis mėgo lietuvių liaudies dainas. Ir tai nusakė jo ateitį.

Dėdamas milžiniškas pastangas, gyvendamas pusbadžiai, 1929 metais Švedas baigia Klaipėdos muzikos mokyklą. Tolesnis jo ke-

lias, kaip orkestranto ir muzikos mokytojo, anuo metu buvo sunkus ir be perspektyvų. Tik 1940 metų pabaigoje, kuomet J. Švedas stojo ką tik Tarybų Lietuvoje suorganizuoto dainų ir šokių ansamblio priešakyje, jam atsivėrė labai platūs galimūmai savarankiškai kūrybai.

Per laiką nuo 1940 metų iki 1950 metų J. Švedas parašė daugiau kaip 50 dainų Lietuvos liaudies motyvais, 36 šokius bei vaidinimus liaudies instrumentų orkestrui ir eilę kitų muzikos kūrinių. Daugelį iš jų su pasisekimu atlieka ansamblis. Jis taip pat yra autorius didžiojo skaičiaus dainų, parašytų lietuvių tarybinių rašytojų tekstais. Labiausiai populiarios iš jų — "Atgimimo daina." (K. Korsako tekstas), "Pirmyn, laisvoji Lietuva" (V. Montvilos tekstas), "Daina apie tarybinę liaudį" (A. Venclovos tekstas) ir "Atkūrėjų maršas" (V. Audronašos tekstas).

Pažymėti Tarybų Lietuvos dešimtosioms metinėms, kurias iškilmingai švęs šiais metais, J. Švedas sukūrė kantatą mišriam, vyrų, moterų ir vaikų chorams, dūdų orkestrams bei liaudies instrumentų — skudučių orkestrams. Šią kantatą atliks 30,000 Respublikinės dainų šventės dalyvių; šventė įvyks 1950 metų liepos 21 dieną. Joje pasakojama apie Lietuvos respublikos pasiekimus per dešimtį metų.

Žymūs lietuvių nacionalinės kultūros atstovai taip pat yra ansamblio baletmeisteris Juozas Lingis ir ansamblio orkestrinės grupės vadovas Pranas Stepulis.

Baletmeisterio Lingio pastatyta didelė dalis liaudies šokių bei vaidinimų, kurie yra ansamblio repertuare. Nepaprastą pasisekimą turi jo pastatytieji liaudies šokiai — "Malūnėlis," "Gaidys," "Grandinėlė," "Džigūnas," "Jaunimo šokis" ir kiti.

J. Lingis skiria daug laiko bei jėgų studijuodamas senovinius lietuvių liaudies šokius ir vaidinimus, kurių dauguma dabartiniu metu beveik užmiršti. Tuo tikslu jis išvyksta į tolimas respublikos gyvenvietes, užrašo ten

Lietuvos liaudies dainų ir šokių ansamblio atliekamas liaudies vaidinimas "Dobilėlis"

Lietuvos liaudies dainų ir šokių ansamblio vadovas, premijos laureatas, Pranas Stepulis.

Lietuvos liaudies dainų ir šokių ansamblio baletmeisteris, premijos laureatas Juozas Lingis.

esančius šokius. Statydamas vėliau tuos šokius ansamblyje, jis plačiausiųjų masių tarpe populiarizuoja Lietuvos liaudies choreografijos meną. Lietuvių liaudies šokių bei vaidinimų temomis Lingis parašė du stambius veikalus, kurie turi didelį pasisekimą meninės saviveiklos dalyvių tarpe.

Didelį vaidmenį ansamblyje vaidina nacionaliniai muzikos instrumentai: kanklės, skudučiai, birbynė, sekmynių ragelis, trimitai, lumzdeliai ir kiti. Ansamblio orkestrinės grupės vadovas P. Stepulis žymiai patobulino daugelį liaudies instrumentų. Išdavoje

pagerėjo daugelio iš jų, kaip, pavyzdžiui, kanklių skambumas, tono švelnumas, padidėjo galimumas gauti chromatinius balsus. Stepulio darbas padėjo pakelti lietuvių liaudies instrumentų orkestrinę kultūrą.

Lietuvos liaudies dainų ir šokių ansamblio vadovai J. Švedas, J. Lingis ir P. Stepulis visą savo veiklą padeda savo tautos nacionaliniam menui klestėti. Prikeldamas naujam gyvenimui senovės lietuvių dainas bei šokius, atlikdamas naujus tarybinius kompozitorių kūrinius, ansamblis šlovina Tarybų Lietuvos laisvos ir laimingos liaudies džiaugsmingo kūrybinio darbo pilną gyvenimą.

Mokslas, žmogus ir religija

Prof. DR. J. MATULIS

Visų rūšių tikibininkai skelbia, kad religija yra amžina ir religingumas yra žmogaus įgimtas jausmas. Jie išaukština religijos nuopelnus kultūros ir civilizacijos istorijoje, įrodinėja, esą, religija yra neatskiriama žmogaus dvasinio gyvenimo sritis, jo nepaliaujamas absolučios tiesos siekimas. Iš čia klerikalai ir dvasininkai veda, kad religija be savo antgamtinės paskirties, kartu su mokslu tarnaujanti didelei realybės pažinimo sričiai ir kad tarp religijos ir mokslo negalį būti jokių prieštaravimų ir konfliktų. Jei istorijos eigoje tarp katalikų bažnyčios ir mokslo yra buvęs vienas kitas aštresnis susikirtimas, tai jis priklauso ne nuo gilesnių principinių prieštaravimų, bet tik nuo siaurų asmeniškų ambicijų ir nuo negudraus kai kurių mokslininkų ir kardinolų užsispyrimo bei savimeilės.

Tokias ir panašias mintis buržuazinės Lietuvos laikais skleidė gausi klerikalinė spauda, jas skiepijo per prievartą visų mokyklų mokiniams kapelionai, klerikališkai nusiteikę reakciniai mokytojai ir Kauno universiteto reakciniai profesoriai. Nėra abejonės, kad gausi ir šakota klerikalinė propaganda buvo suklaidinusi daugelį moksleivijos, jaunimo ir inteligentų, kurių dalis dar ir dabar tebegyvena žalingomis senomis nuotaikomis.

KAIPO ŽMOGAUS SĄMONĖS PASIREIŠKIMO FORMOS

Mokslas ir religija yra žmogaus sąmonės pasireiškimo formos, visuomeninės žmogaus būties jo praktiškos veiklos rezultatas. Plačia prasme imant, mokslas yra objektyvios tikrovės pažinimas, paremtas ilgu patyrimu, aktyvia žmogaus visuomenine-istorine veikla. Mokslinis pasaulėvaizdis yra realios būties, objektyvaus, nepriklausomai nuo mūsų pojūčių ir sąmonės egzistuojančio pasaulio atspindys žmonių sąmonėje. Tuo tarpu kiekviena religija, kaip sako Engelsas, yra ne kas kita, kaip fantastinis žmonių galvose atspindys išorinių jėgų, viešpataujančių žmogaus aplinkoje ir veikiančių jį kasdieniniame gyvenime, suteikiant toms žemiškoms jėgoms antgamtiškas formas.

Kadangi mokslas yra istorinis realios tikrovės pažinimo procesas, o religija — fantastinis gamtos ir visuomeninių jėgų atspindys žmonių galvose, todėl plečiantis pažinimo akiračiui fantastiniams elementams dirva siaurėja, ištirtos ir suprastos gamtos ir visuomeninės jėgos nustoja stebėklingumo. Tačiau fantastiniai ir mitologiniai elementai nelengvai užleidžia savo vietą tikrajam būties pažinimui. Jie sugrupuojami į religines sistemas, tikėjimo dogmas, apeigų kultus, kurie

dvasininkų platinami liaudyje, siejami su eti-
nėmis ir moralinėmis normomis. Tokiu būdu
ilgainiui religinės sistemos tampa tvirtais nu-
sistovėjusių gyvenimo formų ramsčiais, kon-
servatizmo tvirtovėmis, valdančiųjų viršūnių
ir viešpataujančių klasių įrankiu savo galy-
bei palaikyti. Jos stoja skersai kelio mokslui,
visoms progresyvioms idėjoms, bet kokiems
bandymams darbo žmonių būviui pagerinti ir
viešpataujančiom sistemoms pakeisti. Kadangi
tikrasis mokslas yra pasenusių pažiūrų, tra-

Profesorius J. Matulis, Lietuvos Mokslų Akademi-
jos prezidentas savame darbo kabinete.

dicijų ir normų nuolatinis laužytojas, kada tos
normos ir tradicijos virsta pažangos stab-
džiais, ir naujų tradicijų, normų ir dėsnių
nuolatinis kūrėjas, tai tarp mokslo ir religijos
vyko ir vyksta nepalaujama kova, nuolatiniai
konfliktai. Mokslo ir religijos kovos formos
reiškėsi labai įvairiai, jos keitėsi istorijos rai-
doje nuo eilinių konfliktų iki žiauraus mokslo
pionierių persekiojimo, jų kankinimo ir žudymo.

PIRMOSIOS MOKSLO PROŠVAISTĖS

Mokslo pradai siekia gilios senovės. Pirmo-
sios mokslo prošvaistės pasireiškė, kai žmo-

gus pradėjo gaminti paprasčiausius darbo
įrankius ir išmoko įžiebtį ugnį. Tačiau su-
sistemintos mokslo žinios, apibendrintos pla-
tesnėmis teorijomis yra, palyginti, vėlyvas
žmogaus minties produktas. Ilgame evoliuci-
jos procese, perėjus žmogui iš žvėriškos į pir-
minę žmogišką buitį, jo jauną tik užgimusią
sąmonę pirmiausia užvaldė mistiniai elemen-
tai, prietarai ir gamtos jėgų suasmeninimas.
Vėliau šie fantastiniai pradai buvo gilinami
ir stiprinami, papildomi burtais, prietarais,
kerėjimais, paremiami dievų galybės baime,
sutvirtinami iškilmingomis kulto ir religinių
apeigų formomis. Per šiuos visus realios tik-
rovės iškraipymus, tamsius miglynus turėjo
prasimušti mokslinės šviesos spinduliai ir nu-
šviesti plačius objektyviosios tikrovės akira-
čius. Todėl mokslinės minties kelias visame is-
toriniame procese yra nužymėtas kovomis, ne-
paliaujamu atgyventų formų ir prietarų, reli-
ginių dogmų ir ortodoksinės scholastikos grio-
vimu. Šioje beatodairėje kovoje vaizdingiau-
siai pasireiškia pagrindinis skirtumas tarp
mokslo ir religijos, jų amžinos nesutaikomos
priešingybės ir pažangusis mokslo vaidmuo.
Tuo tarpu, kai mokslas turtina žmogaus są-
monę, kelia jo mintį, nuolat skatina ieškoti,
žengti pirmyn, — religija žmogaus sąmonę
migdo, stumia ją į primityvų, prieš tūkstan-
čius metų atgyventą galvojimą.

RELIGINIŲ FORMŲ KILMĖ IR SAVA- RANKAUS MOKSLO PRADAI

Aplamai paėmus, religijų pradai siekia se-
niausius laikus. Jų atsiradimas siejasi su lau-
kinio žmogaus pažiūromis į gamtą ir jos reišk-
inius. Žmogaus istorija žemėje nuo pat žmo-
nių visuomenės atsiradimo yra labai sena. Ji
skirstoma į kelius labai ilgus visuomeninės
raidos periodus. Visų ilgiausias yra žmogaus
sužmogėjimo, t.y. žmogaus ir žmonių visuome-
nės atsiradimo periodas, kurį Engelsas vadi-
na žmonių giminės vaikyste, žemesniuoju
žmonių laukiniškumo laipsniu. Šiame pirmi-
nės žmonių kaimenės periode pasirodė pirmie-
ji paprasčiausi darbo įrankiai.

Žemesniajame laukiniškumo laipsnyje žmo-
gaus darbas yra dar labai primityvus, nėra
darbo pasiskirstymo, tačiau šio periodo darbo
procesu gimsta ir išsivysto žmogaus sąmonė,
jo primityvaus mąstymo pradai. Atsiradus są-

monei, pradeda formotis pirmieji kalbos elementai, kurie reiškiasi kinetinėmis formomis, t. y. kūno dalių judėsimis, mimika, pusiau gyvuliškais, nesudėtingais garsais. Šie, daugiausia kinetinės kalbos, elementai leidžia laukiniam žmogui išreikšti gyvus konkrečius vaizdus, gimstančius darbo procese, tačiau jie negali perduoti atitrauktųjų vaizdų ar sąvokų, kurių pirminis žmogus dar visai neturi. Nesant atitrauktųjų vaizdų ir sąvokų, paprasčiausio abstraktaus galvojimo, negali gimti jokie religiniai vaidiniai, ir žemesniame laukiniškumo laipsnyje žmogus tebėra areligiškas: paprasčiausios religijos elementai jam yra visai svetimi. Šimtai tūkstančių metų praėjo nuo veidžionės sužmogėjimo iki pirminių religijos pradų atsiradimo.

LAUKINIO ŽMOGAUS BEJĖGIŠKUMAS

Laukinio žmogaus bejėgiškumas kovoje su gamtos stichija vertė jį gamtos reiškiniams ir gamtos jėgoms suteikti siaubingas antgamtinės savybės. Tačiau atitrauktos antgamtinių jėgų sąvokos žmogaus vaizduotei buvo dar neprieinamos, jas reikėjo personifikuoti, priskirti konkrečioms objektams ir įvairiems gyvuliams. Todėl kai kurie gyvuliai praddami laikyti visos giminės arba genties pranokėjais ir globėjais. Sukuriamas gyvulių valgymo kultas ir magiškos jų tariamojo "dauginimo" apeigos, gimsta seniausia religinių pažiūrų forma — totemizmas, tai yra gyvulių garbinimo kultas. Nepajėgiant žmogui abstrakčiai galvoti, negalėjo, žinoma, religinių pradų užuomazgoje susiformuoti tokios atitrauktos sąvokos kaip "dievas," "siela," "dvasia" ir t.t.

Išsivysčius paprastai garsinei kalbai, gimta abstrakčių sąvokų elementai ir abstraktaus galvojimo pradai. Atskiriems daiktams ir gamtos reiškiniams žmogaus vaizduotė jau pajėgė sukurti atitrauktųjų daiktų formas. Žmogus pradėjo suvokti savo pojūčius, ir jis savo mintis ir galvojimą priskyre naujam, atskirai nuo kūno egzistuojančiam pradui. Tuo būdu gimė savarankios, nematomos sielos sąvoka. Atskirai nuo kūno sielos sąvokai sukurti nemažą akstiną davė sapnai ir mirties reiškinys.

Atsiradus sielos sąvokai, gamtos reiškiniai, ypač jų priežastys, buvo pradėtos aiškinti atitrauktųjų antgamtinių būtybių darbu. Kartu su siela atsirado tikėjimas dvasiomis, atsirado

mirusių žmonių sielų garbinimas, susiformavo protėvių garbinimo kultas. Vadinasi, greta totemizmo atsirado naujos religinės apeigos.

Visi laukiniškumo galdynės religijų elementai tebėra išlikę pirminėse Australijos, Afrikos, Šiaurės Amerikos, Indėnų, Okeanijos ir kitose tautelėse. Pirminių religijų liekanos ryškiai apčiuopiamos ir klasinės visuomenės religinėse sistemose: judaizme, budizme, krikščionybėje, islame, šintoizme ir kitose. Pavyzdžiui, amuletų, kryželių, šventųjų paveikslų garbinimas ir t.t. ryškiai primena fetišizmo laikus: šventosios dvasios vaizdavimas balandžio pavidalu yra totemizmo kulto liekana. Šventojo vandens versmės, stebuklingas vandens veikimas krikšto metu, laukų šlakstymas sausros metu, stebuklingi ligonių išgyjimai Liurde, Čenstakavoje, Šiluvoje, Kalvarijose ir t.t. yra vaizdžios senovės kerėjimo apeigų liekanos. Magiškos totemo valgymo apeigos persipavidalino į komunijos priėmimą krikščionybės kulte.

Aplamai paėmus, laukiniškumo galdynėje žmogus pradėjo pagrindinį savo vystymosi ir sužmogėjimo etapą. Pradėjo gaminti paprasčiausius nešlifuoti akmens įrankius, pirmuosius ginklus, išmoko įžiebtį ugnį, pradėjo gaminti medinius indus, pinti krepšius, išmoko regzti karnų pluošto audinius, šlifuoti akmeninius įrankius ir t.t. Šiame sudėtingo darbo ir pirmųjų išradimų procese gimė ir brendo žmogaus sąmonė, atsirado kalba, išsiplėtė patyrimas, gimė pirmieji religijų ir mokslo pradų elementai. Tačiau didesnės religinės sistemos, su tvirtomis dogmatinėmis normomis, dar nebuvo susiformavusios.

Jei laukiniškumo galdynę Engelsas charakterizuoja kaip gatavų gamtos produktų pasisavinimo epochą, tai vėlesniąją, barbariškumo galdynę galima laikyti žemdirbystės ir gyvulininkystės pradžios epocha, kurioje žmogus išmoko dauginti gamtos produktus savo aktyviu darbu. Šioje epochoje atsirado privatinės nuosavybės pradai; smarkiai pasikeitė pirminė bendruomeninė santvarka, žmogus kaip atskiras individas įgavo daugiau svorio ir reikšmės. Visi šie pasikeitimai labai praplėtė žmogaus akiratį, praturtino jo praktines žinias, išvystė abstraktaus mąstymo pajėgumą. Kartu su tuo žymiai kitėjo religinės pažiūros bei kulto formos.

RELIGIJA BARBARIŠKUMO GADYNĖJE

Barbariškumo gadynėje, atsiradus gyvulininkystei, atskiros piemenų gentys išsisklaidė po didelius žemės paviršiaus plotus. Išsibarstę dideliuose, retai gyvenamuose plotuose, žmonės priklausė išimtinai nuo neaprepiamos gamtos stichijos. Todėl gamtos stichija ir didingos gamtos jėgos stipriausiai atspindėjo barbariškumo gadynės žmonių religinėse pažiūrose. Tai buvo gamtos ir stichijos kulto gadynė, iš kurios pamažu išaugo politeizmas, t.y. daugdievystė. Galingų gamtos reiškinių aiškinimas prasidėjo nuo gamtos jėgų sudvasinimo. Sudvasintos gamtos jėgos žmonių vaizduotėje pamažu įgavo žmogiškus pavidalus, buvo suteikti jiems vardai, kiekvieni dvasiai priskirta apibrėžtas charakteris. Tuo būdu atsirado Saulės, Žemės, Derlingumo ir kitokios dvasios bei deivės ir jų kultai. Periodiškas saulės, žemės, augmenijos ir kitų gamtos reiškinių kitimas davė medžiagos priskirti atitinkamoms dvasioms mirtingumo ir iš mirties prisikėlimo savybes. Kiekviena gentis kūrė savo dvasias, išdirbo jų garbinimo būdus, savitas kulto formas su šokiais ir žaidimais, įvedė savo šventes. Dalis šių švenčių ir gamtos kulto apeigų pateko į dabartinės didesnės religijos, pavyzdžiui, sėjos ir piūties apeigos krikščionybės ir kitų religijų kulte, saulės ir dangaus deivės Amataresu garbinimas dabartiniame Japonijos šinto religijos kulte ir kt.

Įdomu pabrėžti, kad kol tebeviešpatavo bendruomeninė santvarka, žmogus neturėjo jokio individualios sielos supratimo. Sielos sąvoka turėjo "kolektyvų" pobūdį. Ji buvo laikoma ne atskiro žmogaus, bet visos genties atributu. Žmogus gaudavo sielą iš savo genties, iš protėvių, turėdavo ją per visą gyvenimą, ir po mirties vėl ją atiduodavo savo genčiai, vėl ji tapdavo visos genties nuosavybe. Ryšium su tuo žmogus neturėjo dar jokio individualaus pomirtinio gyvenimo supratimo. Pirminėje visuomenėje individualios sielos sąvoka negalėjo atsirasti dėl to, kad pats žmogus buvo glaudžiai susirišęs gamtiniais giminystės ryšiais su savo gentimi ir per visą gyvenimą nuo jos neatsiskirdavo.

Tada dar nebuvo jokių kulto tarnų — vaidilų ir kunigų, nebuvo šventyklų. Religinių apeigų atlikimas ir kulto reikalai buvo visos

genties rankose. Vėliau, pradėjus didėti turtams ir atsiradus šeimos nuosavybei, prasidėjo pirminės bendruomeninės santvarkos irimas. Kartu su tuo religinėse pažiūrose, greta gamtos jėgų sudvasinimo ir jų garbinimo, žymų vaidmenį pradėjo vaidinti visuomeninės jėgos, kurios pradžioje buvo visai nesuprantamos ir atrodė nepriklausomos nuo žmogaus valios. Religijoje visuomeninės jėgos pirmiausia pasireiškė *visuomenės viršūnių atstovų sudievinimu*, jų pomirtiniu garbinimu.

ATSIRADIMAS ŽYNIŲ, VAIDILŲ IR KUNIGŲ

Stiprėjant patriarchalei šeimai ir kaupiantis šeimoms nuosavybei, įvyksta darbo pasiskirstymas, atsiskiria protinis darbas nuo fizinio, atsiranda kulto tarnai — žyniai, vaidilos ir kunigai, statomos šventyklos ir dievų namai. Protinį darbą pasisavina privilegijuotos viršūnės, o fizinis darbas paverčiamas visos likusios žmonių masės pareiga. Privilegijuotos, užsiimančios protiniu darbu viršūnės sudaro siaurą eksploatatorių luomą, kuris pradeda grobti bendruomenės nuosavybę, savintis genčių ir giminių žemes. Vaidilos, kunigai ir apskritai žyniai-profesionalai sudaro to paties gimstančio eksploatatorių luomo žymią dalį ir nuo šiol visiems laikams jie lieka eksploatatorių luomo ištikimiausi tarnai ir bendrininkai, jo valios reiškėjai.

Kunigai ir žyniai dažnai sugrobdavo genčių ir giminių žemes, kurios tariamai būdavo skiriamos dievų aukoms. Vergovės gadynėje mes matome juos stambiųjų vergvaldžių tarpe. Aišku, kad jie laimina vergų medžioklės ir turtų grobimo karus. Tada sukuriamos karo dievybės, pradedamas praktikuoti žmonių aukojimo kultas. Religinėmis aukomis tampa vergai ir karo belaisviai. Šios rūšies religinės formos gerai žinomos iš esamųjų istorinių tautų paminklų, kaip senovės germanų, egiptėnų, babiloniečių ir kitų. Visai suprantama, kad tuo metu į religiją įsiterpia naujas — sąmoningo masių apgaudinėjimo elementas. Jei pirmieji religijų pradai primityvioje visuomenėje gimė be jokios sąmoningos apgaulės, tai, atsiradus kunigams ir žyniams, sąmoningai pradedamos kurti religinės sistemos, suteikiant joms pritaikintą dogmatiką, paremiant ir sustvirtinant atitinkamais stebuklingumo ir pa-

slapčių elementais, išgalvojant išpūdingesnes kulto ir apeigų formas, paverčiant religiją įrankiu viešpataujančių viršūnių valdžiai išlaikyti, jų galybei stiprinti.

Suminėti visuomeniniai religinių pažiūrų ir kulto formų pakitimai turėjo didžiausios įtakos žmogaus pažinimo vystymuisi, mokslo pradų formavimuisi. Perėjimas nuo primityviškiausių įrankių ir darbo metodų prie tokių sudėtingų technologinių procesų, kaip puodų žiedimas, metalurgijos pradų sukūrimas, sudėtingų žalvario ir geležies įrankių ir ginklų gamyba, kalviškų dumplių, rankinių malūnų, rato ir kovos vežimų išradimas, laivų statyba, architektūros pradų sukūrimas, meniškų dirbinių gamybos ištobulinimas ryškiai rodo milžinišką žmogaus patyrimo išaugimą, amatininkiško meno ištobulėjimą, kūrybinių žmogaus jėgų išsivystymą. Suminėtieji išradimai ir amatai, perduodami vienu kartą kitoms, padėjo sudaryti rimtus įvairių technologijos mokslo šakų pradus. Gyvulių prijaukinimo, žemdirbystės išplėtimo, kultūrinių augalų įvedimo procesai žmogui suteikė be galo gausios, praktiškos gamtos pažinimo medžiagos. Gamtos pažinimui labiau išplitus, pradėjo formotis pirmieji gamtos mokslų prada. Gamtos ir technologijos mokslų formavimąsi palankiai veikė bendras intelektualis žmogaus išsivystymas. Greta praktiškų žinių kaupimosi, prasidėjo kai kurių faktų apibendrinimai ir jų teorinis aiškinimas. Gimė paprasčiausios teorijos, pats būdingiausias mokslo pradų požymis.

Jau buvo minėta, kad pradėjus formotis klasiškai visuomenei, įvyko protinio darbo atsisiskyrimas nuo fizinio. Protinį darbą žynių ir kunigų asmenyje pasisavino valdantysis eksploatatorių luomas. Fizinį gi darbą jie paliko vergams. Ryšium su tuo mokslas atsidūrė kulto tarnų rankose, o kadangi nuolat besivystydamas jis griovė nusistovėjusias dogmas, tai dvasininkai jį buvo uždarę storose šventyklų sienose. Tai tūkstančiams metų sustabdė tolimesnį mokslo vystymąsi. Teorija liko atplėšta nuo praktikos. Nuo šio laiko prasidėjo sunkus mokslo išsivadavimo kelias, jo kovų su prietarais ir religijomis kelias. Šis kelias ypatingai buvo sunkus todėl, kad palikta vergams praktika be teorijos negalėjo pakilti aukščiau paprasto amato ir ilgus amžius turė-

jo klaidžioti apgraibomis, be rašto perteikiama iš rankų į rankas. Antra vertus, teorija be praktikos greitai nuklydo į fantazijų sritį, buvo užteršta prietarais, mistiniais elementais ir pajungta religinių sistemų dogmatikai sustiprinti, eksploatuojamųjų liaudies masių sąmonei aptemdyti.

Pavasario vėliavos

Pro vėliavų šlamėjimą ir žiedus,
Miglotų pievų žydinčias marias
Ir vėl pavasario upeliai gieda,
Pasveikindami dangų ir girias.

Atgiję vėjai drumsčia vasarojų,
Ir, žemėje miegoję taip ilgai,
Lyg jaunas miškas, siaudžia ir liepsnoja
Ugnim žaliaja augmenų daigai.

Linksmi perkūnija pirmoji žvanga,
O žaibas nušviečia laukus šviesiai,
Ir tu stiebies su vėliavom į dangų,
Kur saulės jūroj maudos debesiai.

Palaimintas būk, rytmetinis vėjau,
Ir jūs, jaunos perkūnijos žaibai!
O aš stovėjau ir ilgai žiūrėjau,
Kaip kilo, slinko vėliavų stiebai —

Ir vėliavos danguj liepsnojo, plakės,
Džiaugsmingai supos aikščių erdvėse,
Ir degė gatvėse kaštonų žvakės ...
Mergaitės žengė eisena drąsia.

Ir vyrai, kur atstato kraštą savo,
Ir frontų ugnį perėję kariai,
O muzika lyg potvynis bangavo,
Ir ėjo neužmatomi būriai. —

Mūs senos motinos, ir jaunos žmonos,
Ir sužadėtinės, ir mūs vaikai, —
Lyg puokštės, skleidėsi žmonių kolonos,
Jauni šalies statytojų pulkai.

Ir ten, kur baigės skvėrai ir alėjos,
Kur plaukė vėliavos — tolyn — tolyn,
Atrodė — eisena lyg upė liejos
Didžiojon ateitin.

1947.IV.16.

Antanas Venclova.

NAUJA ROJAUS MIZAROS NOVELĖ

DR. ANTANAS PETRIKA

Šiomis dienomis iš spaudos išėjo nauja *Rojaus Mizaros* novelė—“*Kelias į Laime,*” kurią išleido “Laisvės” dienraštis, padedamas nemažo prenumeratorių būrio. Tai jau šešta iš eilės to paties autoriaus novelė ir reikia pripažinti—visų geriausia!

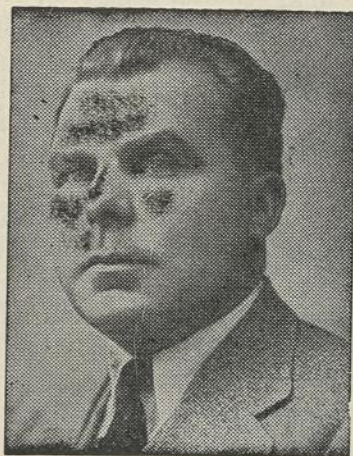
“*Kelias į Laime,*” kaip ir kitos *Rojaus Mizaros* novelės, nagrinėja daugiausiai lietuvių amerikiečių gyvenimą: — jų ekonominę, politinę bei socialinę būklę, jų aistras, gerus ir blogus pomėgius ir tt. Novelė sukonstruota forma lyg ir biografijos-testamento, kurį mirdamas palieka buvęs stambus Vandenmiesčio biznierių—Mykolas Kilpa. Siužeto pradmenys iškyla dar prieš pirmąjį pasaulinį karą Lietuvoj, kur Mykolas Kilpa gimė, augo ir “mokslius ėjo”; kur, be to, jam teko išgyventi ir pirmuosius sielvartos skausmus, pajusti sunkiai slėgiančią dēdės-patėvio leteną, kai susižeidęs staiga mirė jo geras tėvelis. Netekęs šeimininko pradėjo kriksti jų nemenkas ūkis ir buvę kadaise derlingi laukai ėmė dirvonuoti. Mikutis gerai atmena: “Lauko darbams dirbti aš buvau per mažas, o bernas, merga ir motina visko padaryti nevaliojo. Samdėme darbui kitus, bet kiekvienam buvo aišku, kad šitaip gyvendami, negalėsime ilgai verstis.” Lyg nujausdamas šią padėtį, netikėtai iš Amerikos grįžta Mykoliuko dēdė Jurgis, kuriam priklauso pusė ūkio, ir veda savo brolio našlę, Mykoliuko motiną.

Mykoliuko patėvis-dēdė Jurgis iš pat pradžios norėjo juo nusikratyti, kad vėliau nereikėtų atiduoti jam teisėtai priklausančią tėvo paliktą ūkio dalį. Dēdė bandė išleisti Mykoliuką į kunigus, kad tasai vėliau tėviškę, kaip ir kiti kunigai, pinigais paremtų. Šiam planui neišdegus, patėvis bandė Mykoliuką net užduoti, bet galiau išleido jį Amerikon, tikėdamas, kad tas čia kaip nors pražus!

Tačiau Mykolas Kilpa Amerikoje nežūva. Jam pavyksta įsimušti į biznį ir, palankiom sąlygom susidėjęs, — riebiai pralobti. Pradžioje jisai, Petro Balandžio paveiktas, su-

gretėja su socialistais, net bendron klasių kovon kartu su jais išitraukia, bet vėliau tampa tai idėjai abejingas ir galiau net jos priešas. Vienintelis Kilpos gyvenimo siekinys pasidarė pinigas ir jisai iki ausų paskęsta mamonos liūne, užmiršęs net elementariškiausias žmogaus prievoles.

Sakoma, kad “ir dangus turi ribas.” Atsižvelgiant galiau ir gobšui pinigų krauti, atšimpa nagai dolerius bežarstant, atbunka apetitas, ir kaip tai nejučiomis, lyg pasąmonėj, — jisai pradeda pasigesti draugo-žmogaus; pajun-

ROJUS MIZARA

ta sielą slėgiantį vienišumą, ima jame atbusti geresnės individo vertybės ir norisi jam kuo nors pateisinti savo blankų gyvenimą; grobuonio instinktas pradeda užleisti vietą gailingajam samariečiui, norisi numesti sau ją, kitą aukso mokslui, labdarybei, etc. Lygiai taip ir Mykolas Kilpa — pasiekęs savo turtų zenitą, jisai pabijojo toliau savim rizikuoti, turėjo sustoti ir persiorientuoti. Vienintelė mergina, Dora Palšytė, kuri jam buvo artima ir kurią jisai aistringai mylėjo, bet kuri, tėvų verčiama, turėjo ištėkėti už nemylimo Kašetos, — jos vyrui mirus, neryškia užuomina, ji Kilpai lyg ir pasiperša. Ji net pasako jam tai, ko jisai iki tol suvis nežinojo, būtent, kad jos povainikės dukters Mikailinos tėvu yra ne Kašeta, bet jisai, Mikas Kilpa, kad toji

mergaitė yra jūdvių priešvestuvinės meilės vaisius!

Bet nei dingtelėjęs pirmosios meilės aidas, nei ši nelaukta išpažintis — Kilpos nepaveikia, jo nesukrečia. Jo surembėjusi sąžinė jausmo nebeturi, meilė jau mirus... Kilpa be pagailos atstumia Dorą ir užmiršta savo dukterį. Tuo mostu jisai paneigia ir vienintelę jam besisiūlančią progą vėl tapti žmogumi, grįžti į garbingą praeitį. Savimeilės jausmo vedinas, jisai nusitaria važiuoti Lietuvon ir ten gerai paulioti, parodyti savo turtus, pasididžiuoti prieš senus pažįstamus bei kaimynus. Savo tėviškę jis randa nugyventą, belaukiančią antstolio ir varžytinių, motiną mirusią, jo dėdę-patėvį pusgyvį.

Beviešint tėviškėje, prie jo prisiplaka Ugniškių dvaro savininkas Garmus, parsivežęs pas save ir apgyvendina seklyčioj. Naivus Kilpa nesupranta suktų Garmaus ir jo šeimos planų, jo paslaugas jisai priima "už gerą pinigą" ir nei neaikteleš įkiša savo galvą į gudriai paspėstus spąstus. Mat, Garmus turi jau nebe pirmos jaunystės dukterį Luizą, kuri pasirodo, anot Putino, buvo "jau ne vieno murdyta bestija," kurią jisai nori užkarti Kilpai ant sprando ir tuo būdu iš jo išvilioti juo daugiau pinigų. Garmui visa tai puikiai pavyksta: Kilpa veda Luizą, savo pinigais atremontuoja apgriuvusį dvarą, išmoka skolas, gausiai apdovanoja visą Garmaus giminę ir bendrai nubarsto savo pinigais visus takus bei šuntakius.

Išbaigęs pinigus, tapęs Garmui nebereikalingu, Kilpa grįžta Amerikon savo "reikalų sutvarkyti" ir paruošti "šiltą gūžtelę" savo naujai žmonai Luizai, kuri ruošiasi vėliau atvažiuoti. Kilpa išparduoda visus savo senus namus, o už gautus pinigus nuperka Luizai modernų palociuką, jį išpuošia, išdabina. Galiau atvažiuoja ir laukiamoji Luiza, savo meilužio Zigmunto Dobilėno lydima. Iš pat pirmos dienos ji pastato Kilpą "po padu," jį užgaulioja, niekina ir bendrai kiekviename žingsnyje rodo savo įžūlumą. Po trumpo laiko, ji be jokios gėdos apgyvendina ir poną Zigmuntą savo namuose, o vargšui Kilpai liko kiemsargio role tenkintis. Nubankrutuoja ir bankas, kuriame Kilpa turėjo sudėjęs 25,000 dolerių ir buvo jo direktorium. Kilpai, kaip įstaigos pareigūnui, tenka slapstyti, kol įpykę banko

įdėlininkai-depozitoriai aprimsta. Vieną naktį nelauktinai sugrįžęs namo, jisai randa savo žmoną su jos meilužiu Zigmuntu lovoj begulinčius. Tokios staigmenos pritrenktas, jisai išėina (geriau sakant, išvaromas) gyventi į niekam vertą lūšną ir ten baigia savo nelaimingas dienas — kaimynai randa jį negyvą ties jo lūšnos langu.

Tai toks yra liūdnas finalas kadaise buvusio gana turtingo Vandenmiesčio biznieriaus, bankininko ir daugelio namų savininko — Mykolo Kilpos.

Skaitytojui veikiausiai pasirodys keistoka, kad Mykolas Kilpa, buvęs toks gudrus ir sumanus biznierių, politikas, kurį net miesto mėras ir kiti aukšti vyriausybės pareigūnai į konferencijas kvietėsi, kuriam prekybininkų klubai prakalbas ruošė, su kuriuo stambios labdaros įstaigos ir bankai rimtai skaitėsi, — ūmai ima ir praranda ne tik senąjį savo gabumą, apdairumą bei santūrumą, bet ir valią, išmintį! Aišku, jog Luizos Garmaitės jisai nemylėjo (bent to neparodė), o betgi kai tik ta jam pati pasipiršo — jisai strimagalviais pasukui ją nudardėjo. Net ir po to, kai jį išpėjo apie nešvankius Garmų darbus bei tikslus jį buvusi kaiminka Balnienė ir jaunų dienų draugas Balys Spaliukas — Kilpa vistiek netapo apdairesnis, jisai jų nepaklausė. Grįžęs Amerikon, jisai pasielgė dar žiopliau: pamatęs, kad jau visus pinigus Garmui sukiošo, pardavė net 19 savo senų namų (iš kurių gaudavo nemaža rendos), kad įtaisius Luizai ištaigų rūmą (jis jai jį ir užrašo). Radęs savo žmoną bemiegant lovoj su Zigmuntu, jisai nedrįsta net juos pažadinti, o pats nueina į rūsį ir atsigula! Kas gali įsivaizduoti didesnę lepišį ir kvailį? Kai kas gali teigti, kad meilė buvo visos šios tragedijos kaltininkė, bet jos ten nebuvo, buvo tik totalinis Kilpos ištižimas. Man rodos, kad nereikėjo padaryti Kilpą tokiu jau dideliu kvailiu, pakako ir apykvailio.

Gerbiamo Mizaros novelė "Kelias į Laimę" skaitosi gana patraukliai, įdomiai, skaitytoją išlaiko pririšusi iki paskutinės savo eilutės. Ideologinė linija išlaikyta iki galo, nuosakiai. Kalba gera, stilius lengvas. Gal tik autorius, mano manymu, kiek per greitai numarino Amerikon grįžusį Kilpą. Jis mums amerikiečiams buvo gerai pažįstamas ir galėjo dar il-

(Tąsa ant 60-to pusl.)

Lietuvių kalbos senumas

V. TAURAS

Yra religinių lietuvių, kuriems atrodo, kad ir Adomas su Ieva lietuviškai šnekėjosi. Kiti priskaito mūsų tautai ir Biblijos galijotą. Juk tas vardas skamba taip lietuviškai ir lyg turėtų reikšti didelį, galingą vyrą.

Tūlas lietuvių rašytojas spėjo, kad ir šventasis žydų kalnas Jeruzalėj—Sionas gavęs vardą nuo lietuviško sijono, moteriško drabužio dalies.

Bet nebandyk to pasakyt dievotam žydui, nors, beje, joks žydų mokslininkas negali išaiškinti, ką reiškia tas jų šventakalnio vardas—Sionas.

Čia susidūrėme su pora svetimoms kalboms žodžių, kurie tik atsitiktinai skamba lietuviškai, bet nieko bendra neturi su mūsų kalba. Nes senovės žydų-hebrajų kalba pamatiniai skiriasi nuo lietuvių, lotynų, rusų, sanskritų ir kitų indo-europinių kalbų. Nei žodžiais, nei gramatika hebrajų kalba nėra įmatoma giminė indo-europinė kalbom.

Kas kita lietuvių kalbos ryšiai su sanskritų, ir su graikų, lotynų, vokiečių, keltų ir slavų kalbomis—jos visos turi daugiau ar mažiau giminingumo kaip žodžių šaknyse bei statyboje, taip gramatikoje.

Bet iš kur gi kilo lietuvių kalba?

Tūli sako, kad lietuvių kalba kilo tiesiai iš sanskritų, vadinasi, jo duktė. Argi taip?

Kas tiesa, tai kad lietuvių kalba yra giminingiausia sanskritui iš visų dabar esamų gyvųjų kalbų. Bet ar jinai tik sanskritų vaikas? Ne.

Lietuvių kalba yra sanskritų sesuo.

Daugelis kalbininkų-filologų laiko lietuvių kalbą senesne už nłasiškas graikų ir lotynų kalbas. Jie stato lietuvių kalbą greta sanskritų. Bet ar lietuvių kalba senesnė ar sanskritų,—sunku pasakyt. Todėl tie mokslininkai ima šias dvi kalbas kaip artimiausias savo amžium seseris ir lygiomis įsias studijuoja.

Lietuvių kalba yra iš visų čia suminėtų kal-

bų artimiausia sanskritui savo žodžių sudėtim, savo garsais, savo dvibalsiais ir savo gramatikos galūnėmis.

Anglų profesorius Benjamin D. Dwight savo knygoj “Modern Philology” (Naujovinė Kalbažinystė) dėl to rašo:

“Lietuvių kalba turi didžią vertę filologui (kalbų mokslininkui). Jinai savo pavidalu yra senoviškiausia iš visų gyvųjų kalbų pasaulyje, ir giminingiausia savo turiniu ir dvasia pirmąsiam sanskritui (ne naujesniam).

“Tuo pačiu laiku lietuvių kalba yra taip panaši į lotynų ir graikų kalbas, kad jinai patraukia ausį etimologo (žodžių pamatinės prasmės tėmytojo), ne tik šiaip vertėjo.

“Lietuvių kalbos veidas atkreiptas į lotynų kalbą, o lietuvių kalbos ranka rodo atgal praeitin į sanskritą.”

Gi Edinburgho Universiteto profesorius dr. H. Julius Eggeling, labai žymus kalbininkas, vadina sanskritą tik vyriausiąja rytine seseria senųjų indo-europinių kalbų, taigi ir lietuvių kalbos.

Kas gi yra tas sanskritas ir ką jis reiškia?

Žodis *sanskritas* yra sudarytas iš dviejų žodžių: priešdėlio *sam* ir žodžio *krita*. *Sam* čia tas pats, kaip lietuviškas priešdėlis *sq*, *sam* ir *san*, pav., žodžiuose *sq-junga*, *sandėlis samplovos*, *samprotavimas*.

Antroji sudėtinė žodžio *sanskritas* dalis yra *krita*, reiškia “padaryta.” Tai tos pačios šaknies žodis, kaip lotynų *creatus*—“sutvertas.”

Sam ir *krita* kartu reiškia—gerai kas sudaryta bei suderinta. Šitokia tai prasmė paties žodžio “*sanskritas*.”

Ši kalba gryniausiame savo pavidale buvo vartojama mokytų indėnų ir jų kunigų daugiau kaip 1,000 metų pirm krikščionių gadyne, bent prieš 3,000 metų nuo dabar. Tokia sanskritų kalba buvo sukurti ir senovės indėnų religiniai himnai-giesmės rinkinyje *Vedos*.

Sanskritinė Vedų kalba yra jau tokia tai-

syklinga, turtinga ir išvystyta, kad, sakoma, jos neviršija jokia kita žinoma kalba.

Tačiau pirma, negu sanskritas išsitobulino, turėjo praeiti eilė amžių. O ir prieš tuos amžius sanskritas nebuvo ta bendra visai tautų šeimai kalba, iš kurios ilgainiui išsivystė graikų, lietuvių, lotynų ir kitos indo-europiečių kalbos.

Mūsų ir visų kitų vadinamų "kaukazičių" arba "arijų" prabočių-prabočiai gyveno viename plote, kaip viena didžiulė rasinė arba tautinė šeima. Jie turėjo tą pačią visiems bendrą kalbą, kuri dar nebuvo sanskritas. *Ale ta bendra kalba buvo panašesnė į sanskritą ir į lietuvių kalbą, negu bet kuri kita šiandieninė kalba.*

Kur gi tad buvo tas lopšys sanskrito ir lietuvių, senovės graikų, lotynų, vokiečių ir kitų kalbų?

Tūli spėdavo, kai kas ir dabar tebespėja, kad bendra pradinė šių tautų tėvynė buvo Indija. Bet tikrumoj net patys sanskritiški senovės indėnai *ne* Indijoje atsirado.

Kalbų tyrinėjimo mokslas ir senovės literatiniai dokumentai rodo, kad indo-europiečiai (tame skaičiuje ir lietuviai) tik mažu pamažu iš šiaurinių-vakarų, iš Afganistano-Kubilistano persikraustė į šiaur-vakarines Indijos lygumas ir klonius.

O į vakarus nuo Afganistano yra Iranas-Persija, kuri pietine savo dalim sueina su Indija. Nuo ten per Iraną ir Mažąją Aziją traukiasi plokščiakalniai iki Juodųjų ir Aegejaus Jūrų.

"Tie plokščiakalniai, tarp Indus upės ir rytinių pakraščių Viduržemio Jūros buvo ne vien tik lopšys tos žmonių veislės, kuriai mes priklausome," rašo prof. Hendrik Willen van Loon: "Tos vietos patarnavo ir kaip pradžios mokykla, kur mes įgijome pradmenis tų mokslų ir pirmuosius principus dorovės taisyklių, kurie, ilgainiui, išskyrė žmogų iš bendrojo gyvių pasaulio."

Laikui beeinant, taip padidėjo bendroji indo-europiečių šeima Indijos kampe ir Irane-Persijoje, kad pasidarė per ankšta sykiu gyventi ir teko skirstytis. Ir tik viena tos tautų šeimos dalis apsigyveno šiaur-vakariniame Indijos kampe; ten ir išsivystė sanskrito kalba.

Bet toliau tiem žmonėms grumiantis gilyn į Indiją, jie vis dažniau susidurdavo su anks-tyvesniais to krašto gyventojais,

Kita indo-europiečių dalis tuo tarpu pasiliko Irane-Persijoje, o kai čia pasidarė per ankšta visiems kartu gyventi, tai laiks nuo laiko susidarė artimesnieji, giminingesnieji jų būriai ir traukė į vakarus bei šiaur-vakarinius, erdvesnio gyvenimo ieškodami. Vieni keliavo šiaurėn per Kaukazą, kiti vyko link vakarų—į Mažosios Azijos pusiasalį, tarp Juodųjų ir Aegejaus Marių ir Viduržemio Jūros.

Kada prasidėjo žmonių kraustymasis iš Irana plokščiakalnio į Europą? Tikro atsakymo šiam klausimui dar nesurasta. Bet yra parodymų, jog tarp 3,000 ir 1,500 metų pirm krikščionių gadynės jau buvo išilgai visos Europos nuo Kaspijos Jūros iki Atlanto Vandeny-
no vartojama bendra pirmųškčia indo-europinė kalba, panašiausia į sanskritą, į lietuvių ir graikų kalbas. Buvo skirtingų tos bendrosios kalbos tarmių, bet tarmės dar buvo tokios artimos, kad viena tauta galėdavo susikalbėti su kitomis tautomis. Keletą pirmųškčios indo-europinės kalbos pavyzdžių duosime, baigiant šį straipsnį.

Kuris būrys pirmiau atskilo nuo bendrosios šeimos ir traukė iš Irano plokščiakalnio į dar nežinomąjį pasaulį? Ar tai buvo būrys, iš kurio išsivystė graikai? Ar būrys, iš kurio paskui su laiku susidarė lietuvių tauta? Ar būsimieji lietuviai ar lotynai pirmiau apleido bendrąją indo-europiečių gūštą? Šie klausimai nėra lemiami išspręsti.

Bet jau pirm pustrečio tūkstančio metų gyveno jau daug graikų Mažosios Azijos pusiasalyje, tarp Juodųjų ir Viduržemio Jūrų. Kartu ten buvo ir lietuvių, kaip rodo istoriniai ir geografiniai faktai.

Apie lietuvius tenai ir Balkanuose, Trakijoje, prie Dunojaus upės ir kitur, kalba anų laikų Romos ir graikų istorikai, kaip apie trakus, getus ir samogetus.

Kaunėnai Mažojoje Azijoje

Graikų istorikas Appian mini net Kauną Mažojoje Azijoje ir rašo, kaip kaunėnai (kaunoi) žiauriai apsidirbo su įsiveržusiais romėnais: jie įsiveržėlių vaikus ir pačias jų žmonas su-
metė, bematant tėvams-vyrams; o paskui vyrus užmušė.

Dunojus-Dunojėlis yra iki šiol užsilikęs lietuvių liaudies dainose.

Samogetai—žemaičiai

Lotyniškuose raštuose lietuviai nuo senovės vadinami samogetais. Kauno kunigų seminarija tebėra oficialiai lotyniškai vadinama žemaičių-samogetų (samogitiensis) seminarija.

Žodis *samo* yra iš gotų-gotų kalbos, kurioje jis reiškia „žemas;“ taigi samogetai — žemutiniai getai arba žemaičiai.

O dabar keletas žodžių apie gotus arba getus.

Jie taip pat iš Mažosios Azijos per Balkanus atsikraustė ir apsigyveno į pietus nuo Baltijos Jūros, kaimynystėje su lietuviškais rytprūšiais ir žemaičiais.

Gotų žygiai

3-me krikščioniškosios gadynės amžiuje getai-gotai pradėjo didelius karo žygius, traukdami į pietus ir vakarus. Iki 8-to šimtmečio jie užkariavo Balkanų kraštus, užplūdo Graikiją, suardė Romos imperiją ir taip pat išgalėjo Ispanijoje.

Ilgainiui, per nuolatinius karus tie lietuvių giminaičiai nusilpo, išsisėmė, iškriko, apsigyveno tarp įvairių svetimų tautų ir susimaišė su jomis.

Lietuvių ir Gotų kalbos

Paskesniais laikais, beje, vokiečių istorikai, gėrėdamiesi gotų-gotų smarkumu, ėmė juos savintis ir pradėjo skelbti, kad getai bei gotai buvę vokiečiai.

Bet spręskime iš gotų kalbos.

Yra užsilikęs nedidelis pluoštukas gotų kalba raštų. Raštai tyčia labai suvokietinti ir iš jų sudarytas žodynas — apie 3,000 žodžių.

Nežiūrint suvokietinimo, tačiau, pusė tų žodžių lietuviškai skamba ir turi lietuvišką prasmę. Pavyzdžiui:

<i>Lietuviškai</i>	<i>Gotiškai</i>
ariu	aria
avis	avi
auka	aukai
alyva	alēva
baltas	baltha
prašom	prešum
gana	gana
gatvė	gatvo

gauja	gauja
jis	is
jūs	jūs
kas	kas
malu	mala
mintis	minthis
musė	musa
raginu	ragino
sakau	saka
skauda	skauda
obuolys	vobuls
sūnus	sūnus.

Žymėtina, jog sūnus beveik lygiai taip linkniuojamas vienskaitoj gotų kalboj, kaip ir lietuvių:

<i>Lietuviškai</i>	<i>Gotiškai</i>
Vard. sūnus	sunus
Kilm. sūnaus	sunaus
Naud. sūnui	sunau
Galin. sūnų	sunu.

Kur gi čia tas vokiškumas?

Atsimenate, kaip lenkai „tobulino“ lietuvių kalbą, lenkindami ją? Imame, pavyzdžiui, „Karunką“ — Kas nor panai Marijai slūžyt, o jos asablyvu milasninku būt.”

Panašiai buvo vokiečių sutaisytas ir gotų kalbos žodynas, o vis dėlto nepajėgta iškramtyt skaitlingų jos lietuviškumą.

Bažnytiniuose anų laikų vokiečių ir lenkų užrašuose lotynų kalba taip kartotinai ir sakoma: „gotai-getai, tai yra pagonys lietuviai.”

O lietuviai gotus vadindavo gudais.

Lietuviškos pavardės Graikijoje

Jau minėjome apie pirmųjų lietuvių gyvenimą Mažoj Azijoje, kurioje buvo daug graikų.

Bet gotai-getai, karingai nužygiavę iš Lietuvos pašonės į Graikiją, taipgi paliko ten lietuviškos veislės. Tatai dar ir šiandien liudija bent 1,200 lietuviškų pavardžių, kuriomis tūkstančiai dabartinių graikų vadinasi. Pavyzdžiui:

Andrulis, Baltsunas, Barkus, Barkulis, Kavlakis, Kurkulis, Dargužis, Gassunas, Gudas, Gudaitis, Kairis, Karvelis, Kaunis, Margulis, Pipiris, Ralis, Stancekas ir t.t., ir t.t.

Užsilikę yra gotiškai-lietuviškų pavardžių ir Italijoje ir Ispanijoje.

Šiandieniniai graikai italai ir ispanai negali išaiškinti, ką tos pavardės reiškia. Bet pa-

mokytas lietuvis, ypač naudodamas gotišką žodyną, atrakins beveik visų tokių pavardžių prasmę ir pasakys, ką jos reiškia.

Romos istorikas Tacitas lankė lietuvių žemę pirmajame krikščionybės šimtmečiuje ir vadino juos aisčiais bei gudonais. Jis rašė, tai "humanissimi homines" — žmoniškiausi žmonės.

Graikų istorikas Pytheas, gyvenęs apie 320 metų pirm krikščioniškosios gadynės, aprašė gotų-aisčių tėvynę prie Nemuno žiočių ir prie Baltijos Jūros.

Dabar grįšime prie indo-europinių kalbų senovės.

Pamatinė tų kalbų savybė

Svarbioji indo-europinių kalbų savybė yra ta, jog keičiasi žodžių galūnės pagal linksnius ir skaičius (daiktavardžiuose, būdvardžiuose, įvardžiuose, skaitvardžiuose) ir pagal asmenis, laikus ir skaičius veiksmažodžiuose.

Tūli sanskrito mėgėjai sako, kad, girdi, nė viena iš giminingųjų jam kalbų taip aiškiai neišlaiko galūnių keitimosi ypatybės, kaip sanskritas. Kažin ar jie taip tvirtintų, jeigu pažintų lietuvių kalbą?

Imame sanskrito daiktavardį. Jis turi septynis tikruosius linksnius.

Lietuvių daiktavardis taip pat turi septynis linksnius. Bet sanskritas turi septynias skirtingas linksnių galūnes tik tuose savo daiktavardžiuose, kurių kamienai baigiasi raide a, ir tiktai vienskaitoje. Kituose sanskrito daiktavardžiuose kilmininkas ir įnagininkas baigiasi ta pačia galūne vienskaitoje, o daugiskaitoje naudininkas ir įnagininkas turi lygiai tokią pat galūnę.

O didžioji dauguma lietuviškų daiktavardžių turi skirtingas galūnes visuose linksniuose vienskaitoje ir daugiskaitoje.

Kaip sanskrite, taip lietuvių kalboje yra trys skaičiai: vienskaita, dviskaita ir daugiskaita, nors pastaraisiais laikais dviskaita pas mus išeina iš mados.

Sanskrito daiktavardis turi tris linksniuotes (declensions), o lietuvių daiktavardis — penkias.

Na, o kaip senovinio graikų daiktavardžio linksniavimas prilygsta lietuviškam?

Graikų daiktavardyje yra tik penki linksniai ir trys skirtingos linksniuotės. Vokiečiai

teturi faktinai tik keturis linksnius, nes jų šauksmininkas paprastai toks pat, kaip ir vardininkas.

Lotynų kalboj yra šeši linksniai, du skaičiu ir tiek linksniuotė, kaip pas lietuvius — penkios.

Čia kalbame apie tokius linksnius, kur linksnis išreiškiamas vienu žodžiu, tiktai skirtinga galūne, o ne dviem žodžiais, su prielinksnių pagalba, kaip kad graikų ir lotynų vietininkai.

Graikų veiksmažodis turi 8 laikus ir savo pilnumu ir įvairumu yra panašus į sanskrito veiksmažodį. Lietuvių veiksmažodis taip pat turi 8 laikus — keturis ištisinius ir keturis sudurtinius. O lotynų kalboj tėra 6 laikai.

Kalbų žinovai pripažįsta, kad galūnių įvairumas linksniavime ir asmenavime (conjugation) yra pagrindinis ženklas bet kurios indo-europiečių kalbos senumo.

Taigi iš nurodytų faktų mes jau galime spręsti, kad lietuvių kalba šiuo atžvilgiu neatsilieka nuo sanskrito, nuo graikų ir lotynų kalbų. O lyginti su vokiečių ir slavų kalbomis, tai lietuvių kalba tuo savo senumo požymiu toli įsias prašoka.

Senoji cariniai-rusiška Smirnovo gramatika, paduodama daiktavardžio "syn" (sūnus) linksniavimą, pastebi, kad rusų kalba nemėgsta tokių dvibalsių, kaip "au." Todėl rusų kalboj to žodžio kilmininkas yra "syna," naudininkas "synu" ir t.t. O sanskrito kalboj vardininkas — "sūnus," kilmininkas "sūnaus"... Tie carinės Rusijos "gramotiejai" nežinojo ar nenorėjo pasakyti, jog taip ir lietuviškai linksniuojasi: "sūnus," "sūnaus."

Prisimenant dvibalsius: ai, au, ei, ie, oi, ui ir kitus, jie taipgi yra vienas didžiausių kalbos senoviškumo įrodymų. Kai kalba praranda senovinį pobūdį, tai ir jos dvibalsiai dažnai virsta vienbalsiais. Pavyzdžiui, klasikiniėje, senovinėje graikų kalboje vinas yra *oinos*, o šiandieninėje, suprastėjusioje graikų kalboje ištariama jau *inos*, nors ir rašoma *oinos*. Kur senovės graikai sakydavo, *pais*, *paidos* — vaikas, vaiko, tai šiandieniniai graikai sako jau *pēs*, *pēdos*. Senovėje buvo *oikos* — ūkis, o pas dabartinius graikus — *ikos*. Vieton senovinio *autos* — jis, pats, šiandieniniai graikai sako, *aftos*, pašalindami dvibalsį au.

Panašiai ir lotynų kalboj — sykiu su senovinės, klasikinės kalbos prastėjimu ir smukimu ėjo ir dvibalsių nykimas.

Todėl, kas liečia dvibalsių gausybę, lietuvių kalboj, mūsų kalba stovi arčiau sanskrito, negu šiandieninė graikų kalba ir net negu klasikinė lotynų kalba.

Kaip senovinėje, taip šiandieninėje graikų kalboje nerandame švilpiančių priebalsių š, ž, č. Nebuvo jų ir lotynų kalboj, gal apart č, kurią, beje, tik italai taip išitaria. Kitų tautų mokyklose lotyniška c ištariama kaip k arba e.

Bet sanskrito kalba tuos švilpiančius garsus turėjo.

Jeigu š, č, ž būna per daug, skambėjimas gali susidaryti nelabai gražus. Švilpiančių garsų dažnai pasitaiko lenkų kalboje. Pas lietuvius gi jų yra tik vidutiniai; o tatai pajvairina mūsų kalbos skambėsį. Toki garsai primena vėjo ūžimą, girios šlamėjimą, paukščių čiulbėjimą ir kitus gamtinius garsus.

Bet kaip gi lietuvių kalba iš tikro skamba bepusiškam pamokytam kitataučiui, pažįstančiam keletą kalbų?

Ispanijos karo metu Lietuvių Piliečių Klubo salėje Brooklyne buvo vienas Ispanijos respublikietis profesorius. Išgirdęs lietuvius kalbėtojus, jis nudžiugo tokiu gražiu mūsų kalbos skambėjimu. Jos grožį jis gyrė savo prakalboje ir sakė, kad lietuvių kalbos muzika jam labiausiai primena kultūrinės ispanų kalbos skambėjimą.

Garsiausias Vokietijos filosofas Immanuelis Kantas (gimęs 1724 m., miręs 1804 m.), gyvendamas Karaliaučiuje, grožėdavosi lietuvių žvejų šnekos ir dainų garsais. Kantas parašė ir įvadą į lietuvių kalbos gramatiką; ir štai, ką jis tame įvade sako.

“Lietuva turi būti išlaikyta. Nes jos kalba turi raktą, kuris atrakina slaptinguosius klausimus ne tiktai filologijos (kalbų mokslo), bet ir istorijos klausimus.”

Plačiai žinomas rusų rašytojas, išėjęs filologijos mokslą universitete, sakydavo:

“Kas nepažįsta lietuvių kalbos, tai negali vadintis kalbų žinovu, nes lietuvių kalba yra tiltas ir rodyklė į įvairių kitų kalbų išsivystymą.”

Kaip lietuvių kalba giminiuojasi su senovinėmis kalbomis ir nutiesia tiltą į jasias, tam parodyti reikia bent keletą pavyzdžių.

Imame senovinį graikų žodį *koma* — kaimas arba kaima (kai kuriose lietuvių tarmėse):

<i>Lietuviškai</i>	<i>Graikiškai</i>
Vard. kaimas arba kaima	koma
Kilm. kaimo arba kaimos	komas
Naud. kaimui arba kaimai	komai
Galim. kaimą	koman

Daugiskaita

Vardininkas kaimai	komai
Kilmininkas kaimų	komon
Naudininkas kaimams	komois
Įnagininkas kaimais	syn komois

Čia, kaip ir kituose graikų kalbos daikta vardžiuose, nėra vientisinio įrankininko (įnagininko) nei vientisinio vietininko. Tas pats naudininkas pas graikus vartojamas ir įnagininkui ir vietininkui, tiktai su prielinksniais. Pavyzdžiui, lietuvis vienu žodžiu pasako: ūkiam, ūkiais, ūkiuose. Graikas naudininką taip pat vienu žodžiu išreiškia — oikois, bet įnagininke vartoja du žodžius — *syn oikois* — ūkiais, o vietininke — *en oikois* — ūkiuose. Vadinasį, kur lietuvių kalbai užtenka vieno žodžio, tai graikų kalbai reikia dviejų žodžių įnagininkui ar vietininkui sudaryti.

Dabar imsime paprastą kasdieninį veiksmažodį *būti*:

<i>Lietuviškai</i>	<i>Graikiškai</i>	<i>Lotyniškai</i>
1. esmi ar esu	eimi	sum
2. esi	eii	es
3. esti	esti	est

Daugiskaita

1. esame	esmēn	sumus
2. esate	este	estis
3. esti	eisi	sunt

Sanskritiškai gi: *asmi* — esu, *asti* — esi.

O štai kaip asmenuojamas kitas kasdieninis lietuvių ir senovės graikų veiksmažodis — *eiti*.

<i>Lietuviškai</i>	<i>Graikiškai</i>
1. einu	eimi
2. eini	ei
3. eina	eisi

Daugiskaita

1. einame	imen
2. einate	ite
3. eina	iasi

Žemiau seka pavyzdys veiksmažodžio *duoti* būsima jame laike:

<i>Lietuviškai</i>	<i>Graikiškai</i>	keturi	katvaras	quattuor	
1. duosiu	doso	dievas	dēvas	deus	theos
2. duosi	doseis	du, dvi	dvau	duo	duo
3. duos	dosei	beržas	buržas		
	Daugiskaita	jungas	jugam	iugum	zeugos
1. duosime	dosomen	gyvas	živas	vivus	
2. duosite	dosote	girnos	žirnas		
3. duos	dosuosi	brolis	brata	frater	

Lietuvių veiksmažodyje *s* būsimąjo laiko požymis lygiai taip, kaip ir senovės graikų kalboje. Tokios būsimąjo laiko žymės *s* nerasi-
te jokioje kitoje europinėje kalboje.

Čia kreipsime dėmesį į beveik tapatybę tū-
lų asmeninių lietuviškų ir lotyniškų įvardžių:

<i>Lietuviškai</i>	<i>Lotyniškai</i>
aš	ego
tu	tu
jis	is

Toliau paduosime eilę paprastų žodžių, tu-
rinčių tokią pat arba panašią prasmę lietu-
vių sanskrito, graikų ir lotynų kalbose. Ne vi-
sur naudosime vardininką; kai kur pavarto-
sime kilmininką, jeigu kilmininke aiškiau pa-
sirodo žodžio kamienas. Pavyzdžiui, *naktis*
lotynų kalbos vardininke yra *nox*, o kilmininke
noctis (ištark *noktis*); graikų kalboj *koja*,
pėda vardininke yra *pūs*, kilmininke *podos*.
Aišku, jog tikrasis *nakties* kamienas lotynų
kalboje yra *noct*, *pėdos* kamienas graikų kal-
boj — *pod*.

Čia taip pat reikia pastebėti, jog kur vie-
noje indo-europinėje kalboje yra *h*, *g*, *k*, *c*, tai
kitoje dažnai būna *ž* arba *š*. Pavyzdžiui, lo-
tyniškai žiema yra *hiems*, *hiemis*. Taigi pa-
keitus *h* į *ž*, turėtume *žiems*, *žiemis*. Graikų
kalboj šuva yra *kunos*. Pakeiskime *k* į *š*, tai
ir išeis *šunos*. Vokiškai šuva yra *hund*. Įdėjus
š vieton *h*, būtų *šund*. Lotyniškai *vehera* —
vežti taps *vežere*, kai pakeisime *h* į *ž*.

Dabar seka pluoštas lietuviškų, sanskritiškų,
graikiškų ir lotyniškų žodžių:

<i>Lietuvišk.</i>	<i>Sanskrit.</i>	<i>Lotyniškai</i>	<i>Graikiškai</i>
ugnis	agni	ignis	
pėda, koja	padas	pedis	podos
penki	panka	quinque	pente
septyni	sapta	septem	hepta
trys	trajas	tres	trias, treis
motina	mata	mater	matyr
šimtas	šatam	centum	
dešimtis	daša	decem	deka
kas	kas	quis	

dievas	dēvas	deus	theos
du, dvi	dvau	duo	duo
beržas	buržas		
jungas	jugam	iugum	zeugos
gyvas	živas	vivus	
girnos	žirnas		
brolis	brata	frater	
duktė	duhita		
dovana	davane,	donum	
	dana		
dešinė	dakšina	dextera	dexios
diena	denu	dies	
visi dievai	visve devan		
šaka	šaka		
vilkas	v'rkas		
vaidila	vaidika		
abu	uba	ambo	amfo
būti	bū		
duosiu	datasmi		
išvydau,			
sužinojau	vid	vidi	
pats, vyras	pats		posis
60 pėdų	šasti pada		
oras		aer	aēr
pliekiu		plango	plēgo
prašymai	prašasti		
savaime			
būnantis	svajam-bū		
pradai,			
pradžia	pradana		
tamsa	tamas		
mirtis		mors, mortis	
aukščiausia			
esybė	bha		
šuva	šun	canis	kunos
saulė		sol	
nosis		nas	
akys	osse	oculi	
dantys		dentes	odonto
naktys		noctes	nyktai
žiema		hiems, hiemis	
ariu		aro	aroo
pilis			polis
ale			alla
durklas			dury
liaudis			laos
jei			ei
tautos-gentės		gentes	
mėnuo		mensis	mēn, mėnos
ausys		aures	ota

kampas, užsisukimas		kampē
avys	oves	
verčių, suku	verto	
traukiu	traho	
vyras	vir	
persekioju	persequor	
stogą dengiu		stego
augu, auginu	augeo	
žmonės	homines	
aušra	aurora	
senis	senis	
jaunis	juvenis	
dabar, nūnai	nunc	nūn
mintis, dvasia	mens,	menos
	mentis	
kirsti		kerstai
plaukai		
sėdžiu	sedeo	
seku	sequor	
sėkla, sėmenys	semen	
piemenys		poimėnoi
naujas	novus	neos
neigiu, niekinu		neikeio
stoviu	sto	
kapoju, kertu		kopto
vaje, vai!		uai

Pirmykščios indo-europinės kalbos pavyzdžiai

Šiuos pavyzdžius skaitant, reikia prisiminti, jog kur kitose kalbose yra h, g, k, c, tai sanskritė ir lietuvių kalboj dažnai būna ž, č, š. Pavyzdžiui, dešimtis — sanskritė daša, pirmykščioje indo-europinėje kalboje dek'm. Vieton k šiame žodyje įstatykime š, tai ir išeis deš'm.

<i>Lietuviškai</i>	<i>Pirmykščiai</i>	<i>Sanskritiškai</i>
trys	trejes	trajas
šelpiti	k'elp	
šimtas	k'mtom	šatam
kalnas	kolnos	
kas	kwos	kas
šlubas	kleub	
dievas	deiwos	dēvas
beržas	berg'	buržas
gyvas	gwiwos	živas
girnos	gwerna	
brolis	brater	brata
duktė	dugheter	duhita
želt,		
geltonuot	g'hel	
rugys	rughjo	

Rusų ir kitų slavų kalbos pareina iš tos pačios pirmykščios indo-europinės kalbos ir turi bendrumo su senovinėmis sanskritu, graikų ir lotynų kalbomis, kaip matysime iš keleto sekančių pavyzdžių:

<i>Lietuviškai</i>	<i>Rusiškai</i>	<i>Lotyniškai</i>	<i>Graikiškai</i>
dovana	dar	donum	doron
kalnas	gora		horos
namas	dom	domus	
miegas	son	somnus	
akys	oči		osse
sėdi	sidit	sedet	
stoviu	stoju	sto	
brolis	brat	frater	

Kai kurie žmonės, ypač lenkai arba sulenkėję lietuviai pasakoja, kad mūsų kalba esanti daugiausiai suskolinta iš lenkų bei rusų. Iš aukščiau duotų pavyzdžių matote, kaip jie klysta, nežinodami, kad visa eilė indo-europinių kalbų turi tą pačią bendrą šaknį.

Teko girdėt pasakojant, kad ir žodis "ranka" esąs pasisavintas iš rusų "ruka" bei lenkų "ręka." Iš tikrųjų šis žodis yra kilęs iš lietuviško veiksmazodžio "rinkti."

Lenkai ir sulenkėję lietuviai tvirtina, kad "bažnyčia" tai esąs tik slavų kalbos žodžio "bog" perdirbimas. Bet pažvelgkime atgal į sanskritu kalbą, o pamatysime, jog toje kalboje aukščiausia esybė yra vadinama "Bha," vienas gi sanskritinių indėnų mylimas dievas — "Bag" (nuo Bagavatos).

Galima būtų pririnkti tūkstančius kasdienių žodžių, kurie panašiai skamba ir turi tą pačią arba panašią prasmę sykiu lietuvių, sanskritu, graikų, lotynų, slavų ir vokiečių kalbose. Tai žodžiai, kurie galėjo kilti tik toje pačioje pradinėje indo-europiečių šeimoje. Jie nėra tiktai pasiskolinti vienu nuo kitų. Bet lietuvių kalba išlaikė senoviskiausią savo pavidalą greta sanskritu.

Tokius savo kalbos metmenis ir daugumą ataudų lietuviai šimtmečiais pirm krikščionių gadynės atsinešė iš Indijos-Irano-Mažosios Azijos kraštų į dabartinę savo gūštą ir jie išlaikė tą senoviskiausią kalbos turtą,— nežiūrint visų priespaudų ir persekiojimų; o naujojo tarybinėj santvarkoj juo tikriau išlaikys, plačiau išvystys ir patobulins tą savo prabočių palikimą.

Tai yra didis dalykas.

(Tąsa ant 70-to pusl.)

LOGIKA ŽMOGAUS GALVOJIME IR VEIKIME

D. M. ŠOLOMSKAS

Dažnai mes girdime: "Jo kalboje nėra logikos," "Trumano politikoje nėra logikos," arba: "Kur čia logika?" Tai kas yra logika?

Logika yra mokslas apie teisingo protavimo taisykles ir formas, tai yra, tokio protavimo, kuris turi vesti prie pasiekimo tiesos. Logika yra senas mokslas, virš 2,000 metų. Graikų mokslininkas Aristotelis šiam mokslui padėjo pamatus 384 metais pirm dabartinės metų skaitlinės. Žodis "logika" paeina nuo graikų žodžio "logos"—protas.

Aristotelis pateikė teisingam protavimui tris taisykles arba įstatymus. Jos yra tokios: taisyklė *tolygybės*, taisyklė *priešginystės* (prieštaravimo) ir taisyklė *nebuvimio trečiojo*. O XVIII-tam šimtmečiuje Leibnicias pridėjo dar ketvirtą taisyklę, kuri reikalauja tiesai pakankamo pagrindo.

Gyvendami, ypatingai dabartinėje gadynėje, kada senasis pasaulis laipsniškai miršta, o naujas gimsta, mes girdime daug išvadų, kurių viena kitai prieštarauja. Vienos gyvenime pasitvirtina, kitos būna sumuštos.

Pavyzdžiui, savo laikais Karolis Marksas išdėstė, kad kapitalistinis pasaulis pergyvena kas 10 arba 12 metų ekonomines krizes—nedarbo laikus. Ir kiek mokyti kapitalistinėse santvarkose teisintojai nesistengė sumušti šį Markso mokymą, bet nepajėgė. Markso išvada nuolatos pasitvirtina.

Arba Stalinas yra pasakęs, kad jeigu būtų galima kapitalistinėje santvarkoje laikas nuo laiko, taikingu būdu, padalinti pasaulyje žaliadaikčių šaltinius ir rinkas, tai gal ir būtų galima išvengti karų. Bet kadangi tas padaryti negalima, tai karai pasidaro neišvengiami.

Ir užtenka prisiminti 1914-1918 m. Karo išvakarėse ir karo metu kaizeris rėkė, kad Vokietija turi kariauti, nes "vokiečiai yra nukariauti, neturi vietos saulėje." Reiškia, turi kariauti, kad atimti nuo kitų rinkas. Panašiai Hitleris ir jo gauja šaukė, kad "vokiečiai turi užkariauti Ukrainą—duonos aruodą," nes kitaip jiems grėsia badas. Mussolinis sakė, kad "Italijai teko tik dykumos," o Ja-

ponijos imperialistai,—kad jiems ant "salų pasidarė perankšta."

Arba prisiminkite Antrojo Pasaulinio Karo pradžią ir ypatingai 1941 metus, kada Hitlerio armijos užpuolė Tarybų Sąjungą. Kapitalistinio pasaulio mokslo vyrai, karo žinovai darė išvadas, kad Hitleris karą laimės, ir laimės greitai. Bet kitaip dalykus suprato Tarybų Sąjungos ir viso pasaulio marksistai, kurie padarė *logiškas* išvadas, pasiremiant istoriniu materializmu.

PIRMA, logiškas protavimas yra tam tikras tiesos nuo netiesos atskyrimo būdas.

ANTRA, logiškas protavimas reikalauja tiesos patvirtinimo arba faktų.

TREČIA, logiškas protavimas kritiškai, negailestingai, atmets visas išvadas, kuriuos nėra ir negali būti gyvenimo patvirtintos.

Dažnai žmogus neturėdamas jokio supratimo apie logikos mokslą, daro logiškas išvadas, kaip tai, kur yra *šviestu*, tai ten negali tuo pat kartu būti *tamsu*, kur *skauda*, tai tuo pat kartu ten negali *neskaudėti*.

Namas, nesvarbu, didelis ar mažas, yra namas. Ežeras—yra ežeras, kupranugaris—yra kupranugaris. Šiais klausimais niekad ir kapitalistinėje santvarkoje nebus dviejų minčių. Daikto *tapatybę* visi pripažinsime.

Bet paimkime *laisvės* reikalą. Šičia tuojau pasireikš jau dvi "logikos." Darbininkas jaučia, mato, pergyvena ir supranta, kad kapitalistinėje santvarkoje *laisvė* yra vieniems viena, kitiems kita. Jis žino, kad jam net streikuoti pilnos *laisvės* nėra. Kitaip tą "laisvę" supras kapitalistas, turčių spauda, radijo komentatoriai ir dvasininkai.

Arba, paimkime kapitalistinę santvarką. Bus žmonių, kurie bandys pritaikyti tokį jos apibūdinimą, kuris senovėje, lyginant su baudžiavizmu, tiko, kad kapitalistinė santvarka yra "progresas." Jie tą tvirtins užsimerkdami prieš tai, kad dabar kapitalistinė santvarka yra kliūtis progresui. Bet nepaisant, kaip ją vadins, kapitalistinė santvarka buvo ir yra masių išnaudojimo santvarka, kurioje tik sau-

jelė lobingai gyvena, o darbo liaudis vargsta.

Taigi, tų, kurie bando nubaltinti kapitalistinę sistemą, pusėje "yra" tiek tiesos, kiek jos būtų, jeigu senelį, sulaukusį 100 metų, vadintume 21-ųjų metų vaikiną. Kas kita yra antroje pusėje, kurie paima šios santvarkos gyvenimą tokiu, koku jis yra, kurie mato, ką šiandien reiškia kapitalistinė santvarka saulelei turčij.

Logikos mokslas sako: *"Tarpe dviejų prieštaravimų, kur vienas tvirtina tą, ką kitas atmeta, viena išvada turi būti klaidinga."*

Paimkime Ispaniją. Ten yra fašistinis režimas, kurį per karą, prieš liaudies valią, Hitleris ir Mussolinis užkorė Ispanijos liaudžiai. Rodosi, jog labai lengva suprasti, kad Hitlerio ir Mussolinio padaras, tai jų viešpatavimo liekana. Bet atsiranda ir "demokratų," kurie šiandien kalba, kad Ispanijoje "nėra fašizmo." Jie siūlo generolui Franco padaryti vieną, kitą mažą reformą ir jau ten žydėsianti demokratija!

Ką bendro gali turėti tokios jų išvados su logika? Suprantama, kad nieko. Tai siekimas pateisinti fašistinį režimą Ispanijoje, nes jų klasiniams sumetimams geriau, kad ten yra fašizmas, negu kad būtų demokratinė liaudies respublika.

ISTATYMAS NEBUVIMO TREČIOS TIESOS

Logika moko: *"Kur vienas įrodinėja teisingumą to, o antras tą atmeta, tai tik vieno turi būti teisybė."*

Dviejų teisybių negali būti. Jautis yra jautis, o arklys yra arklys. Dar Aristotelis įrodė, kad trečios teisybės negali būti. Taip, kaip negalima įtikinti, kad "baltas" yra "juodas," "juodas" yra "baltas."

Reiškia, jeigu dvi pusės tvirtina priešingai, tai tik vienoje pusėje yra teisybė. Galima palyginti įvykį iš mūsų šalies istorijos. 1945 metais mirė prezidentas F. D. Rooseveltas. Jo vietą užėmė vice-prezidentas Harry Trumanas ir antroje dienoje pareiškė, kad jis *eis savo pirmtakūno keliu*, laikysis Roosevelto politikos.

Bet kas atsitiko gyvenime? Netrukus nevien visi Roosevelto buvę ministrai (sekretoriai) tapo pavaryti, atmesta Roosevelto politika, kaip užsieniniais, taip naminiiais reikalais, bet net prasidėj aštrus persekiojimas

Roosevelto laikų veikėjų, ne vien gyvųjų, bet ir mirusiųjų.

Arba, nekartą prezidentas Trumanas pareiškė, kad Jungtinės Valstybės neturi siekių "pavergti kitas šalis." Bet praktikoje kas kita. Diena iš dienos aukšti politikai, spauda ir radijas tik ir tvirtina apie "Jungtinių Valstybių spacialę misiją," o Trumanui sėdint ant tų pat pagrindų, Mr. Churchill'as pareiškė, kad anglo-amerikiečių misija—valdyti pasaulį. Atsirado Marshallo Planas, Trumano Doktrina—teikimas ginklų reakcijai, karinė Šiaurinio Atlanto Sąjunga. Pagal Jungtinių Valstybių įsakymą buvo sugriauta koalicinės vyriausybės Francūzijoje ir Italijoje. Kinijoje ir Graikijoje karas buvo vedamas prieš liaudį Amerikos ginklais ir pinigais. Logika sako, kad Trumano žodžiai nieko neturi su jo darbais.

Tas pat aiškiai iškilo Jungtinių Tautų Asamblėjoje, kada Anglijos leiboristai kalbėjo, kad jų politika siekia "laimės visų tautų... likvidavimo imperializmo ir karų... suteikti laisvę kolonijų tautoms."

Bet Andrius Višinskis atžymėjo, kad jų žodžiai skiriasi nuo jų darbų. Jis sakė: "Vienas dalykas reikšti politiką žodžiais ir kelti į aukštybę garbingus principus, bet kitas—jums praktikoje jų laikytis. Pasitikiu, kad nepaisant žodžių, Anglijos leiboristai ne tik nesiekia, bet ir nenori palikti Angliją be kolonijų."

Ir čia buvo iškelti faktai, kaip Anglijos leiboristai ginklų pagalba puolė Graikijoje liaudį, kad padarius tą šalį Anglijai ir Amerikai paklusnia, kaip jie bombomis iš oro žudė Indijoje žmones, kaip jų armijos išvien su japonais ir hitlerininkais, tučtuojau po karo, žudė Indo-Kinijoje laisvės siekiančius žmones, ir kaip britų armijos padėjo Holandijos imperialistams palaikyti kolonijų padėtyje 70,000,000 Indonezijos žmonių. Kurioje pusėje logika, tai jau nesunku suprasti.

Logikos mokslas sako: *"Kiekviena teisinga išvada privalo turėti pakankamai įrodymų savo teisingumo."*

Teisingas tvirtinimas yra tiktai tada, kada jis pakankamai paremtas neabejojančiais faktais. Kada Hitlerio ir jo talkininkų armijos užpuolė Tarybų Sąjungą 1941 metais birželio 22 d., tai Stalinas aiškino, kokis didelis pavojus susidarė ne vien Tarybų Sąjun-

gos žmonėms, bet visam civilizuo tam pasauliui. Ten pat jis išdėstė, kokių priemonių turi imtis Tarybų Sąjungos žmonės, kad priešą nugalėtų. Jis kietai pareiškė, kad nėra abejonės, kad Hitlerio armijos bus sumuštos, nors karas bus labai sunkus. Jis nurodė į Tarybų Sąjungos tautų vieningumą, darbo žmonių pasiryžimą, Hitlerio ir Mussolinio užfrontės silpnumą ir kitus faktus. Tada kapitalistiniame pasaulyje buvo mažai žmonių, ypatinai tarpe aukštų politikų ir militaristų, kurie sutiko su Stalino išvadomis. Bet gyvenimas jas patvirtino.

Arba paimkime dar vieną dabar visiems žinomą faktą, tai įvykius Kinijoje po Antrojo Pasaulinio Karo. Faktas žinomas, kad reakcinė generolo Čiang Kai-šeko valdžia buvo svetima Kinijos liaudžiai. Washingtone 1949 metais buvo išleista 1,078 puslapių "Baltoji Knyga," kurioj buvo įrodoma, kaip generolo Čiang-Kai-šeko viešpatavimas susmuko. Ten viešai pripažino, kad jam ginklų, amunicijos ir kitų karo reikmenų nestokavo, bet kad *kinai kareiviai atsisakė už jo režimą kariauti.*

Prezidentas Trumanas 1945 metais Kongresui sakė, kad jis reikalauja Kinijoje koalicinės—visų partijų valdžios, į kurią įeitų ir Kinijos Komunistų Partija. Jis sakė, kad tik tokia Kinija gaus iš Amerikos reikalingos pagalbos.

Bet žodžiai buvo vienas dalykas, o darbai—kitas. Tuoju iš mūsų šalies milžiniški kiekiai ginklų buvo pasiūsta generolo Čiang Kai-šeko valdžiai. Jais buvo apginkluota, aprūpinta virš 5,000,000 vyrų armija. Buvęs viceprezidentas Henry Wallace sakė:

"Ta Amerikos intervencija jau kainavo mūsų žmonėms virš \$4,000,000,000 ir draugiškumą šimtų milijonų Kinijos žmonių..."

Net ir dabar, kada generolo Čiang Kai-šeko armijos sumuštos, jo valdžia išvyta iš Kinijos, ji laikosi tik ant Formozos salos, jis nuolatos dar gauna iš Amerikos karo lėktuvų, bombų, tankų ir kitokių ginklų. Tas daroma viešai. Komercinėje spaudoje matome paveikslus, kaip kraunama į laivus ginklai. Čiang Kai-šeko piratiški lakūnai puola Kinijos miestus, degina namus, žudo vaikus, moteris, senelius. Taip neseniai buvo pranešta, kad tik laike vieno užpuolimo iš oro Cantono mieste virš 1,000 civilių buvo užmušta.

Ir štai atėjo žinia, kad Kinijos liaudies armija jau turi karo lėktuvų. Tie lėktuvai pasitiko Čiang lėktuvus prie Šanghajaus, kada pastarieji atskrido deginti miestą ir žudyti žmones, ir du iš jų nušovė. Reiškia, Kinijos Liaudies Respublika organizuoja orlaivyno jėgas, kad gintis nuo piratų. Ar ji turi tam teisę? Suprantama, kad turi. Tik tokia gali būti logiška išvada.

Logiškai elgiantis ir vadovaujantis Amerikos tradicijomis—nesikišti į kitų šalių vidaus reikalus, kurias paskelbė prezidentas Thamas Jeffersonas, tai Jungtinės Valstybės turėtų skaitytis su Kinijos Liaudies Respublikos valdžia. Ji yra vienintėlė valdžia Kinijoje.

Bet čia su logika ir Amerikos tradicijomis nesiskaitoma, nes mūsų valdonus ima baisus nugąstavimas, kad pasaulyje vis daugiau šalių atsikrato kapitalistinio išnaudojimo, kapitalistinės santvarkos. Jie nesiskaito su jokia logika, su jokiomis tarptautinėmis teisėmis, bet elgiasi taip, kaip jų klasės reikalai diktuoja.

Nauja Rojaus Mizaros novelė

(Tąsa nuo 50-to pusl.)

gėliau pagyventi. O kad knyga per daug neužsitęstų, buvo galima vieną, kitą menkesnį epizodą iš jo prietikių Lietuvoje išleisti. Žinoma, čia tai jau individualės nuomonės reikalas ir autoriaus sprendimas ne visuomet turi sutikti su recenzento sprendimu.

Gaila, kad taip įdomią knygą reikėjo prenumeratos keliu išleisti. Ji būtų pasiekusi daug didesnį skaitytojų būrį, jeigu ją būtų išleidusi ALDLD, turinti tūkstančius narių, ir įteikusi į rankas kiekvienam savo nariui. Mano manymu, kalbamosios organizacijos C. Komitetas darytų geriau, jeigu stengtųsi leisti daugiau *amerikiečių* parašytų raštų, vietoj sistemačiai perspausdinėjęs Lietuvoje išėjusias knygas. Žinoma, perspausdinti jau išėjusią knygą yra lengviau, negu paieškoti originalio rašto ar išversdinti atitinkamą veikalą. Bet puoselėdami amerikiečių darbus, mes auklėsime rašytojų kadrus, ruošime savo spaudai atsargą. Tokia elgsena mes ne tik parodytume mūsų kultūrinį lygį, bet padarytume nemaža naudą ir bendrai visai mūsų pažangiajai spaudai. Apie tai verta pamąstyti!

V. VALSIŪNIENĖS EILĖRAŠČIŲ RINKINYS

STASYS JASILIONIS

Lietuvos valstybinės grožinės literatūros leidykla Kaune išleido V. Valsiūnienės naujų eilėraščių rinkinį 1948 metais, pusl. 94.

Valsiūnienė jau ne pradinė poetė. Jos eilėraščių rinkinys yra išleistas jau ne pirmas. Ji rašo lengva kalba, rodos, dainuote dainuoja, ir vis naujo gyvenimo temomis. Jos sielos gelmių aidai pasakoja mums apie tėvynės meilę, apie jos įžengimą į naują gyvenimą, apie kuriamąją laimę.

Valsiūnienė jaučia ir mato, kad tarybinė šalis yra toji upė, kuri skandina nedalią, — tarybinė šalis kasdien stiprėja ir plačiom padangėm ir žeme, ir drįsta ji priešui pasakyti: pamėginkit prieš mane išeiti!

Jautri poetė gražiu vainiku dabina neseniai mirusios poetės Salomėjos Nėries kapą:

Už dainas, kurios numirt negali,
Už mintis, kur siekia pačią širdį,
Salomėja, šiandien visos šalys,
Visos tautos tavo dainą girdi.

Dėlei žymiausio rašytojo, Petro Cvirkos mirties, Valsiūnienė sako:

Neraudok, mano tėviškės žeme,
Mum abiem širdį graudžiai sugėlė, —
Iš tavęs juk gyvybę mes semiam,
Į tave mes sugrižtame vėliai.

Mūsų žemėje niekas nežūna,
Vien tik keičiasi, žydi ir klesti.
Sugražink mums didįjį sūnų,
Kokių reta pasaulyje rasti.

Poetė — nuoširdi patrijotė. Ji brangina gimtąjį kraštą, ji mato tą kraštą atgyjantį ir suklestintį:

O Lietuva, gimtasis krašte,
Ir tu, padange jo gili, —
Mokėjai sielvartą panešti
Ir džiaugsmą tu suprasti gali...

Tegu prasta gal kam atrodai,
Bet veltui šaukia jie mirties, —
Čionai atgyja rūmai, sodai,

Čia mūsų laimė suklestės...
Šalie, ar pūgoje ar saulėj,
Kovoj, laimėjime, darbe,
Gyva per amžius bus pasauly
Tavųjų didvyrių garbė.

Tikra meilė ir atsidėjimas siekiui — daug ką nugali. Eilėrašty "Iš širdies" poetė sako:

Akmenį negyva tu prikelt gali,
Jei srovėna meilė tavyje gili...
Dainiaus skambų žodį šimtmečiai lydės,
Jei daina tyroji plaukia iš širdies.

Tarybų Lietuvoje darbas yra iš anksto planuojamas. Penkių metų laikotarpiu turi būti nudirbta tiek ir tiek darbų. Planai vykinami pakilusioj žmonių nuotaikoj. Šitokioj nuotaikoj ir Valsiūnienė dainuoja penkmečio dainą:

Padainuokime penkmečio dainą,
Tegu kloniais jinai išsilies,
Mes gyvenimą kurti ateinam,
Kurti laimės Tarybų šalies.

Skelsim akmenį, grūdinsim plieną,
Skaisčios žiezirbos skleisis toli,
Jau prikėlėme miestą ne vieną
Iš nuodėgulių mūsų šaly.

Kai žinai, kad esi čia ne vienas,
Kai girdi plakančią pulsą kitų,
Nesunkus nei granitas, nei plienas, —
Didį darbą įveiksim kartu.

Tarybų šalies moteris, patapusi lygiateise piliete, įsisuka į visokių darbų sukurį, užima svarbias vietas. Valsiūnienė ir moterį jautriai apdainuoja. Pirmiau:

Tavo juokas kadais neskambėjo,
Kai krūtinę tau graužė žaizda,
Ir ne kartą pro užėsį vėjo
Prislopinta aidėjo rauda...

Tu buvai baudžiauninkė suklupus,
Prakeiksmų lydima kitados,
Veltui šaukėsi poilsio lūpos, —
Ir dangus nebeklausė maldos...

O dabar:

Tu lakūnē, valdai tu mašīnā,
Deputatē tu, mokslo žmogus,
Rankā taikliajā priēšas pažino,
Tavo žingsnis kiekvienas brangus...

Jautri poetēs siela dainuoja dainā už laisvą
ateitį žmogaus.

Už tuos, kurie apgynē šalį,
Kuriems priklauso ateitis,
Už tuos, kurių įveikt negali
Pasaulyje jokia mirtis.

Už tuos, kurių diena užgeso
Didžių svajonių kupina, —
Žiedai sugērē kraujo rasą,
Vardus įamžino daina.

Poetē, tarytum klausyte įsiklauso į žemės
pasakojimus, į pačios žemės dainas. Ir girdisi
jai, kad pati žemē skleidžia tarybų šalies žmo-

nėms puikius žadėjimus, žadėjimus matomus
tikrovės akimis.

Aš išdaiginsiu kviečio daigelį,
Plačiai, gražiai žaliuosiu.
Ir vis klestėsiu ant amžių kelio,
Kuždėdama su uosiais.

Aš ta, kur ramos nuo amžių rieda,
Raselės sidabrinės.
Aš išdaiginsiu radasto žiedą
Ant didvyrio krūtinės.

Kai trypē kojom, kai mirtį nešē,
Plačias girias išskynē,
Sugēriau kraujo ne vieną lašą, —
Liko laisva tėvynē.

Be kitų, čia nesuminētų eilėraščių, rinkinyje
yra ir dvi ilgesnės poemos — "Didžiojo
spalio keliu" ir "Ona Sukackienē."

Valsiūnienės eilėraščiai padeda ir kurti ir
dabinti naują gyvenimą.

PELĖDA, ASILAS IR SAULĖ

KONDRATAS KRAPIVA

Pelėda skraidē per naktis,
Paukšteliams mirtį žiauria rengē,
Jos žodžiai gedulo pikti —
Ji žudē juos ir apraudot stengēs, —
Ir taip nepastebējo, kaip atplaukē diena,
šviesa ir saulē nešina,
Apakino visai pelėdą,
Jai skristi reiks ir neštis gėdą.
Tik štai paskristi nebegali,
O niekur čia arti nėra drėvės.
Pravirko ji, pagailo juk savęs —
Kaip skristi, į kokią šalį?
Na, laimei pasiuntē likimas čia
Jai asilą skubiai.
Ir tarē jis: "Neverk, sesele,
Nesisielok tiek daug, —
Išbrisime iš vargo patys,
Nenusilenksim saulės galiai:
Kai aš ausis prieš saulę kelsiu, tu tik lauk,
Gana jai bus aukštai didžiūotis.
Ir kai tamsa apgaubs jau kraštą,
Kai dings ši migdanti šviesa,

Ir žemē jau tylēs visa,
Į drėvę lēk iš lēto."
Ir asilas mūs darbo ėmēs uoliai:
Ilgas ausis kiek spėkos gali
Jis ištempē, vargų išvengs,
Kai saulę jis uždengs.
Kada į kairę žvilgterējo skersas, —
Ten liejas saulės aukso varsos,
Jis — strikt į kairę greit.
Ir vėl pažvelgs — dešinėj saulutē rados,
Atgal jam šokti reik.
Galvoja vargšas — sunkios bėdos:
Striksējo, trypē ir jau vos velka kojas,
O saulės vis nesudoroja, —
Pelėdai nepadėjo jis,
Tik sau apakino akis.
Ir asilas dabar suprato tiesą —
Asų per maža nuslopinti šviesai.

Štai šitą tiesą pasakyt galiu,
Pelėdoms toms fašistinių šalių,
Ir asilams — pagalbinkams jų.

Iš baltarusių k. vertė O. Miciūtė.

Vėliausi literatūros kūriniai Lietuvoj

A. B.

Iš Lietuvos atėjo keletas labai gražių grožinės literatūros veikalų. Visų didžiausias ir įspūdingiausias tai Petro Cvirkos raštų devyni tomai. Net devynios knygos. Atrodo, kad bus ir daugiau. Petras Cvirka buvo gausus rašytojas. Jis labai daug parašė, sukūrė. Rašė ir kūrė jis dėl Lietuvos liaudies. Jo raštai daugumoje ir šiandien skaitosi, kaip šiandien parašyti.

“*Taip gimsta laimė,*” parašyta A. Bieliausko ir V. Radaičio, tik 74 puslapių knygelė. Tai apybraižos iš Lietuvos žemės artojų gyvenimo. Joje autoriai parodo, kaip bežemiai ir mažžemiai siekė ir surado laimę naujam, tarybiniam gyvenime, tapdami kolektyviečiais.

“*Tiesiu keliu,*” Vlodo Grybo eilėraščių rinkinėlis. Jame užtinkame nepaprastai gražių kūrinių. Šio jauno poeto požiūrį į naująjį, tarybinį gyvenimą labai puikiai pavaizduoja pačios pirmutinės šiame rinkinyje eilės “*Ateitį garbingai pasitiksime.*” Jose poetas sako:

Užlieja nerimo banga krūtinę
dažnai naktim
ar saulėtais rytais:
gal tavo dienos smulkmenose susipynė,
o ateitis — didinga čia ateis!

Ir nebeklaus, kiek posmų išvagojai
apie gėles ant popieriaus lygaus
arba tą naktį,
kai nesimiegojo,
kiek suskaitei žvaigždelių ant dangaus...

Tiktai paklaus, kiek darbo tu įdėjai
(vis viena, ką nūnai beveiktum tu),
kad komunizmo
nemari idėja
klestėtų amžiais
prie Neries ir Nemuno krantų.

Jei tu artojas, garbink žemę gryną, —
lai kviečio varpa su tavim dainuos.
Jei darbininkas —
aikštę plyną
namais užsėki miestuose gimtuos.

Šitais laikais, gerasis mano drauge,
nei balto darbo nēr, nei juodo,
nei sunkaus...

Nauja galia tikėti mes išauge,
galia Tarybų laisvojo žmogaus!

Tad ateitį garbingai pasitikim,
lai mūsų dainą šiandien ji girdės:

—Karštam darbe, kuriuo kaip laime tikim
daugiau ugnies!
daugiau širdies!

“*Pavasario žingsniai,*” taip pat eilėraščių rinkinėlis. Tai poezija taip pat dar jauno, bet jau gražiai pasirodžiusio Juozo Macevičiaus. Kaip ir Vladas Grybas, Macevičius taip pat pasitiki ateitimi, naujuoju darbu ir naujuoju gyvenimu. Kaip pas Grybą, taip pas jį nesiranda jokios abejonės Tarybinės Lietuvos užmojų pasisekimu. Tą neišsemiamą optimizmą gerai pavaizduoja jo eilėraštis “*Grumstelis.*”

Eini laukais ir pajunti, kaip kalba
Kiekvienas žemės grumstas su tavim.
O kiek tame grumstely laimės telpa,
Alsavimo šviesiąja ateitim...

Tu pakeli grumstelį tokį mažą, —
Iš jo gyvybės veržiasi ugnis:
Iš jo daigelis prasikalęs čėža,
Giliai į jį įleisdamas šaknis.
1947

“*Usnynė,*” mums labai gerai girdėto poeto Teofilio Tilvyčio poema. Apie šią poemą prisieis prie progos atskirai pakalbėti. Tai didelė, gražus veikalas. Teko pastebėti, kad ši Tilvyčio poema labai plačiai Lietuvoje įvairiuose saviveiklos rateliuose skaitoma ir diskutuojama.

Šioje ilgoje poemoje šis žymusis lietuvių tautos poetas vaizduoja lietuvių tautos kančias ir kovas pasaulinio karo metu, taip pat Lietuvos žmonių pokarinius žygius į naująjį gyvenimą. Kaimas “*Usnynė*” kolektyve vaizduoja Lietuvos valstiečio pergale ant kančių, skurdo ir atsilikimo.

“Beržėnų stoties kūrikas,” 109 puslapių K. Jankausko apysaka iš karo laikų. Autorius vaizduoja geležinkelininko išgyvenimus per visą baisųjį karą.

“Lietuvių liaudies dainų rinktinė.” Tai Balio Sruogos surinktos lietuvių liaudies dainos. Knygoje randame keletą šimtų dainų. Mums, senosios kartos lietuviams, kurie Lietuvoje gimėme ir užaugome, be galo malonu kai kurias liaudiškas dainas dar kartą prisiminti.

“Šalies jaunystė,” Antano Venclovos poezijos rinkinys. Tai keletas desėtkų Venclovos eilėraščių, sukurtų 1945, 1946 ir 1947 metais. Beveik visi jie turi tik vieną temą: pavaizduoti Tarybų Lietuvą, besikeliančią iš karo griuvėsių, pasidžiaugti ir pasididžiuoti lietuvių tautos darbu ir ryžtu, paakstinti Lietuvos liaudį prie galingų pasimojimų. Sekamos keturių posmų eilės (“Koks tu nuostabus...” at-

rodo, ryškiausiai parodo poeto šio sunkaus, bet garbingo ir didvyringo laikotarpio kūrybos turinį:

Koks tu nuostabus, mylimas, geras,
Kada vėl iš griuvėsių kelies,
Kai upeliai vėl plazda ir šnera
Ties baltaisiais žiedais obelies,

Kada kvepia klevai ir alyvos,
Kada čiulba strazdai ir kovai,
Kada sverdi alyvos, lyg gyvos,
Kada supas javai ir klevai!

Koks tu nuostabus, geras ir grynas
Kada pakaso seno duobėj
Supas vėl rugiagėlė ir kmynas,
Čiulba ulba marga jerubė!

O, ulbėkit, čiulbėkite, paukščiai!
O, šlamėkite, medžiai žali!
Mūsų kraštas vėl stiebias į aukštį—
Dirbki ateičiai jo, kiek gali!

JŪROS PAKRANTĖJ

STASYS JASILIONIS

Ošia bangos čia dieną ir naktį,
Pasilsėti nemano visai;
Tu, klausyk, jei suprasti išmokai, —
Ilgą pasaką seks ištisai.

Jūros bangos sakys, ką jos matė
Mūsų žemės toliausiuos kraštuos, —
Jos kalbės apie meilę ir kovą,
Ir ką rytas mums švintantis duos.

Suprasi, kad mūs kelias į laimę
Nėra klotas gėlynų žiedais,
Kai matysi, jog didelės minios
Nusiminusiais eina veidais.

Jūros bangos juk matė ir meilę,
Kurią sieja brolybės jausmai, —
Jos ir tau supratimą gabena,
Kad šypsotis galėtum linksmai.

Jos patars tau rimtai stot į kovą
Ir apgint turėtas teises, —

Tavo akys išvys laimės rūmą,
Ir takai į tą rūmą nuves.

Jos į pasaką didvyrį ima,
Ir parodo jo darbo planus, —
Jos palieps netikėt, kas tau perša
Spalvingus, bet beverčius sapnus.

Jūros bangos tau pavyzdį duoda,
Kad neverta pamesti vilties, —
Tu kovok, tu krutėk, kol pajėgi,
Tau draugai savo ranką išties.

O draugai — jų jėga — gali siekti
Taip toli, kaip ir jūros banga, —
Tavo laimė turės pražydyti,
Tavo skurdui ateis pabaiga.

Žvelk į jūrą — jinhai nenutyla, —
Bangos siekia bučiuoti krantus,
Jos ir pasaką tau vis kartoja: —
Stok ant kojų ir kvieskie kitus!
Fort Lauderdale, Fla.

Geltonojo Velnio miestas

(M. Gorkio *ispūdžiai apie mūsų didįjį New Yorką*)

MAKSIMAS GORKIS

...Ties vandenynu ir žeme kabojo migla, tirštai susimaišiusi su dūmais, smulkūs lietaus lašai tingiai krito ant tamsių miesto pastatų ir į drumzliną vandenį prieuostyje.

Prie garlaivio bortų susirinko emigrantai. Jie dairėsi tylėdami į viską aplinkui smalsiomis akimis, kupinomis vilčių ir nuogąsčio, baimės ir džiaugsmo.

— Kas tai? — tyliai paklausė mergaitė, nustebusi rodydama į Laisvės statulą. Kažkas atsakė:

— Amerikiečių dievas...

Masyvi bronzinė moters figūra nuo kojų ligi galvos padengta žalėsių. Šaltas veidas akiai žvelgia pro miglas į vandenyno dykumą, tartum bronzinė statula laukia saulės, kad ši atgaivintų negyvas jos akis. Po Laisvės kojomis — maža žemės; ji atrodo, lyg išnirusi iš vandenyno; jos pjedestalas panašus į sustingusias bangas. Aukštai viršum vandenyno ir laivų stiebų iškelta statulos ranka teikia jos pozai iškilmingo didingumo ir grožio. Atrodo — štai deglas tvirtai sugniaužtuose pirštuose ryškiai suliepsnos, išsklaidys pilkus dūmus ir dosniai užlies viską aplinkui karšta, džiaugsminga šviesa.

O aplink menką žemės gabaliūkštį, ant kurio ji stovi, slidinėja okeano vandeniui nelyginant prieštvaininės pabaisos milžiniški geležiniai laivai; šmėkščioja tarsi alkani grobuonys maži kateriai. Staugia sirenos, kurių garsas panašus į pasakiškų milžinų balsus, aidi piktas švilpesys, žvanga inkarų grandinės, rūsčiai pliuškėna vandenyno bangos.

Viskas aplink bėga, veržiasi pirmyn, įtemptai krūpčioja. Garlaivių sraigtai ir ratai skubriai skrodžia vandenį — jis padengtas geltonų putų, raukšlių išraižytas.

Ir atrodo, kad viskas — geležis, akmenys, vanduo, medis — kupina protesto prieš gyvenimą be saulės, be dainų ir laimės, sunkaus darbo nelaisvėje. Viskas vaitoja, staugia, džiržga, klusniai lenkiasi kažkokios slaptingos, žmogui priešiškos jėgos valiai. Vandens paviršiuje, išvagotame ir perskrostame geležies,

suteptame riebių naftos dėmių, užterštame skiedrų ir drožlių, šiaudų ir maisto liekanų — visur dirba akies nepagaunama šalta ir pikta jėga. Ji rūsčiai ir vienodai stumia visą šitą neaprėpiamą mašiną, kurioje laivai ir dokai — tik mažos dalelės, o žmogus — menkutis sraigtas, nematomas taškas tarp biaurių, purvinų geležies ir medžio narplų, šioje maišatyje laivų, laivelių ir kažkokių plokščiadugnių didelių valčių, kurios prikrautos vagonų.

Suglumyta, nuo triukšmo apkurtusi, šio negyvos materijos šokio nukamuota dvikojė būtybė, visa juoda nuo suodžių ir alyvos, keistai žiūri į mane, sukišusi rankas į kelnių kišenes. Jos veidas užteptas tirštu riebaus purvo sluoksniu, ir ne gyvo žmogaus akys žiba jame, bet balti dantys.

* * *

Lėtai šliaužia laivas kitų laivų būryje. Emigrantų veidai keistai supilkėjo, jie atbuko, kažkokia vienoda aviška išraiška aptraukė visų akis. Žmonės stovi prie borto ir tylėdami žiūri į miglą.

Joje gimsta, auga kažkas nesuprantamai milžiniška, kupina aidlaus šnarėjimo, ir tai pasitinka žmones sunkiu, kvapingu alsavimu, o jo užesy girdėti kažkas grėsmingo, godaus.

Tai — miestas, tai — Niujorkas. Pakrantėje stovi dvidešimtąukščiai namai, nebylūs ir tamsūs "dangaus raižytuvai." Keturkampiai, nenorį būti gražūs, buki, sunkūs pastatai niūriai ir nuobodžiai stiebiasi aukštyn. Nuo kiekvienų namų dvelkia išdidus puikavimas savo aukštumu, savo šlykštumu. Languose nėra gėlių ir nematyti vaikų...

Iš tolo miestas atrodo, kaip milžiniškas žandikaulis su nelygiais juodais dantimis. Jis ausuoja į dangų dūmų kamuoliais ir šniokštuoja kaip besotis, besikamuojąs dėl nutukimo.

Įėjęs į jį, jauti, kad patekai į akmens ir geležies skilvį, kuris nurijo kelis milijonus žmonių ir sutrina, virškina juos.

Gatvė — slidi, godi gerklė; jąja kažkur į gilumą plaukia tamsūs didmiesčio maisto gabalai — gyvi žmonės. Visur — ties galva, po

kojomis ir greta tavęs, triumfuodama dėl savo pergalių, gyvena, žvanga ir barška geležis. Pašaukta gyventi aukso jėgos, jo įdvasinta, ji apsupa žmogų savo voratinkliais, nustelbia jį, čiulpia kraują ir smegenis, ryja raumenis ir nervus, ir vis auga ir auga, remdamasi nebyliu akmenimi, vis plačiau skėsdama savo grandis.

Tartum milžiniškai kirminai šliaužia garvežiai, tempdami vagonus, krykia lyg riebios antys automobilių rageliai, niūriai kaukia elektra, — oras tvankus, prisigėręs, lyg kempinė drėgmės, tūkstančių riaumojančių garsų. Priplūktas prie šio purvino miesto, užterštas fabriko dūmų, jis dūla sustingęs tarp aukštų suodinių sienų.

* * *

Aikštėse ir sodeliuose, kur dulkinai medžių lapai negyvi kabo ant šakų, — stovi iškilę tamsūs paminklai. Jų veidus dengia tirštas purvo sluoksnis, jų akis, kurios kadaise degė tėvynės meile, užpustė miesto dulkės. Šie bronziniai žmonės — negyvi ir vieniši daugiaaukščių namų tinkluose, jie atrodo lyg nykštukai juodame aukštų sienų šešėlyje, jie paklydo beprotystės maišatyje aplink juos, sustojo ir beveik apakę, liūdnei, su širdgėla žiūri į godžių žmonių skubrumą po savo kojomis. Maži, juodi žmonės skubėdami bėga pro paminklus, ir niekas nežvilgteri į didvyrio veidą. Kapitalo ichtiozaurai išdildė iš žmonių atminties laisvės kūrėjų reikšmę.

Atrodo, kad bronzinius žmones pagavo viena ir ta pati sunki mintis.

— Argi tokį gyvenimą norėjau aš sukurti?

Aplinkui, kaip sriuba puode, verda karštingiškas gyvenimas. Maži žmonės sukasi ir išnyksta šiame garmesyje lyg kruopelės sultinyje, kaip skiedros jūroje. Miestas mauroja, ir nepasotinami jo nasrai ryja juos vieną pasakui kitą.

Vieni iš didvyrių nuleido rankas, kiti pakėlė jas, ištiesė viršum žmonių galvų įspėdami:

— Sustokite! Tai ne gyvenimas, tai beprotystė...

Visi jie — nereikalingi gatvės gyvenimo maišatyje, visi nerimsta nežmoniškame godumo riaumojime, akmens, stiklo, niaurios geležies fantazijos nelaisvėje.

Kada nors naktį jie visi staiga nulips nuo savo pjedestalų ir sunkiais įžeistųjų žings-

niais nueis gatvėmis, nusinešdami savo vienatvės liūdesį šalin iš šito miesto, į mėnesienos užlietą lauką, kur yra oro ir tyli ramybė. Kai žmogus visą gyvenimą dirbo savo tėvynės gerovei, jis, be abejo, nusipelnė, kad žmonės po jo mirties paliktų jį ramybėje.

* * *

Šaligatviais skuba žmonės šen ir ten, visomis gatvių kryptimis. Juos įsiurbia gilūs akmeninių sienų porai. Triumfuojąs geležies gausmas, skardus elektros kaukesys, gargždas naujų metalo tinklų, naujų mūro statybų triukšmas — visa tai nustelbia žmonių balsus, kaip audra vandenyne paukščių krykštavimą.

Žmonių veidai nejudamai ramūs — tur būt, niekas iš jų nejaučia nelaimės būti gyvenimo vergu, miesto-slibino maistu. Apgailėtina išpuikę, jie tariasi esą savo likimo šeiminkai. — jų akyse kartais švyti savo nepriklausomybės įsitikinimas, bet, matyti, jie nesuvokia, kad jie tokie pat priklausomi, kaip kad kirvis dailidės rankoje, plaktukas kalvio rankoje arba plyta rankose nematomo mūrininko, kuris, klastingai šypsodamasis, stato visiems vieną milžinišką, bet ankštą kalėjimą. Yra daug energingų veidų, bet kiekviename veide visų pirma matyti dantys. Vidinė laisvė, dvasios laisvė nešvyti žmonių akyse. Ir ši energija be laisvės primena šaltą blizgesį peilio, kurio dar nesuspėta atšipinti. Tai Geltonojo Velnio — Aukso — aklų įrankių laisvė.

Aš pirmą kartą matau tokį siaubų miestą, ir dar niekuomet žmonės neatrodė man tokie menkučiai, tokie pavergti. Ir tuo pat metu aš niekuomet nemačiau jų tokių tragikomiškai patenkintų savimi, kokie jie yra šiame godžiame ir nešvariame rijūno skilvyje, rijūno, kuris iš godumo suidiotėjo ir gyvuliškai riaumodamas ryja smegenis ir nervus...

* * *

Apie žmones — baisu ir skaudu kalbėti.

Staugdamas ir dundėdamas "oro kelio" vagonas lekia bėgiais tarp aukštos gatvės namų sienų, sulig trečiais aukštais, kuriuos vienodai apraizgė geležinių balkonų ir laiptų pinučiai. Langai atdari, ir beveik kiekviename jų — žmonių figūros. Vieni dirba, kažką siuva arba skaičiuoja, palenkę galvas ties kontoriniais stalais, kiti tiesiog sėdi prie langų, užgulę krūtine palanges, ir žiūri į kas minutė

pro jų akis prabėgančius vagonus. Seni, jauni ir vaikai — visi lygiai tylūs, vienodai ramūs. Jie priprato prie šio betikslio veržimosi, priprato manyti, kad čia esama tikslo. Akyse — nėra pasipiktinimo geležies viešpatavimu, nėra neapykantos jos triumfui. Vagonų šmėkščiojimas drebina namų sienas, — krūpčioja moterų krūtys, vyrų galvos. Balkonuose drybso vaikai ir taip pat dreba, priprasdami prie šio šlykštaus gyvenimo, kaip prie kažko, kas turi būti, kas neišvengiama. Nuolat krečiamose smegenyse mintis negali, tur būt, nerti savo drąsių, gražių nėrinių, ji neįstengia pagimdyti gyvos, lakios svajonės.

Štai šmėkstelėjo tamsus senės veidas. Jos nešvarios striukės krūtinė atlapa. Pašvinkęs, užnuodytas oras, išgąstingai siūbtelėjo pro langus, — žili plaukai ant senės galvos suvirpėjo tartum pilko paukščio sparnai. Ji užmerkė švinines, užgesusias akis. Išnyko.

Drumzlinuose kambario viduriuose šmėsčioja skarmalais užklotų lovų geležiniai virbalai, ant stalo stovi nešvarūs indai ir valgio likučiai. Norisi pamatyti gėles languose, ieškai žmogaus su knyga rankoje. Sienos lyg ištirpdytos skriste skrenda pro akis: jos srūva priešais purvinu sriautu; smarkioje srovėje niūriai knibžda nebylūs žmonės.

Plika makaulė dulsvai švystelėjo už dulkinu langų stiklo. Ji vienodai linavo ties kažkokiomis staklėmis. Rudaplaukė laiba mergina sėdi ant palangės ir mezga kojine, skaičiuodama tamsiomis akimis akutes. Vėjo banga stumtelėjo ją į kambario vidų — ji neatitraukė akių nuo darbo, nepataisė vėjo išskleistos suknelės. Du berniukai, kokių penkerių metų, stato balkone namus iš skiedrų. Jie sugriuvo nuo sukrėtimo. Vaikai griebia mažytėmis rankutėmis plonas skiedras, kad jos nenukristų į gatvę pro balkono pinučių kiaurymes — ir taip pat neieško priežasties, sutrukdžiusios jų darbą. Dar daug veidų vienas po kito šmėsčioja languose lyg atplaišos kažko vientiso — didelio, bet sudaužyto, sutrinto į menkas dulkeles.

Pasiutusio vagonų bėgimo vejamas oras draiko žmonių rūbus ir plaukus, muša jiems į veidą šilta, tvankia banga, stumia, grūda į ausis tūkstančius garsų, žeria į akis smulkias, aitrias dulkes, akina, kurtina tęsiamu, tolydžio staugiančiu garsu...

Gyvam žmogui, kuris galvoja, kuria savo smegenyse svajones, paveikslus, vaizdus, brandina norus ir ilgesingai liūdi, trokšta, neigia ir laukia, — gyvam žmogui trukdytų visas šitas nežmoniškas staugsmas, spieginimas, maurojimas, mūrų drebėjimas, baikštus langų stiklų blerbimas. Pasipiktinęs jis išeitų iš namų ir sudaužytų, sugriautų šią šlykštynę — "oro kelią." Jis priverstų nutilti įžulų geležies staugimą, nes jis — gyvenimo šeiminkas, gyvenimas — jam, ir visa, kas jam trukdo gyventi, turi būti sunaikinta.

Žmonės Geltonojo Velnio miesto namuose ramiai kenčia viską, kas žudo žmogų.

* * *

Apačioje, po "oro kelio" geležiniu tinklu, grindinių dulkėse ir purve tyliai bruzda vaikai, — tyliai, nors jie juokiasi ir šaukia kaip viso pasaulio vaikai, bet jų balsai paskęsta iš viršaus ateinančiame dundesy lyg lietaus lašai jūroje. Jie atrodo tarsi gėlės, kurias kažkieno šiurkšti ranka išmetė iš namų langų į gatvės purvą. Jų kūnus maitina riebus miesto garai, ir vaikų veidai išblyškę, pageltę, kraujas užnuodytas, nervai sutrikdyti atžaraus surūdijusio metalo riksmo, niūraus pavergtų žaibų staugimo.

Argi šie vaikai užaugs sveiki, drąsūs, išdidūs žmonės? — klausi pats save. Kaip atsakymą iš visur girdi girgždėjimą, kvatojimą, pikta spieginimą.

Vagonai lėkte lekia pro Yst-Saidą, varguolių kvartalą, miesto šiukšlyną. Gilūs gatvių grioviai veda žmones kažkur į miesto gilumą, kur įtaisyta, rodos, milžiniška, bedugnė kiaurymė, — katilas ar kaistuvis, — ten suplaukia visi šie žmonės, ir ten iš jų išvirinamas auksas. Gatvių grioviai knibždėte knibžda vaikų.

Esu matęs labai daug skurdo, gerai pažįstu jo žalia, bekraujį, kaulėtą veidą. Visur mačiau jo atbukusias nuo bado akis, degančias godumu, vylingas ir kerštingas arba vergiška paklusnias ir visuomet nežmoniškas, bet Yst-Saido skurdo baisumas sunkesnis ir niuresnis negu visa tai, ką man teko pažinti.

Šiose gatvėse, sausai prikimštose žmonių, lyg maišai kruopų, vaikai godžiai ieško šali-gatvių šiukšlių dėžėse apipuvusių daržovių ir ryja jas kartu su pelėšiais, aitriose dulkėse ir tvankume.

Kai jie suranda apipuvusios duonos pluta, jų tarpe kyla įnirtingi vaidai. Trokšdami ją nuryti, jie pešasi kaip maži šunyčiai. Jų būriai lyg rajūs balandžiai užtvindo grindinius. Pirmą, antrą valandą nakties ir vėliau jie vis dar kapstosi purve, — menkučiai skurdo mikrobai, gyvas priekaištas Geltonojo Velnio turtingųjų vergų gobšumui.

Purvinų gatvių kampuose stovi kažkokios krosnelės ar žarijų plytelės; jose kažkas verda, garai veržiasi iš plono vamzdelio lauk ir švilpia mažyčiu švilpuku jo gale spiegiąs, ausį rėžiąs švilpesys savo virpančiu smeiglamu perskrodžia visus gatvių garsus; jis tęsiasi be galo, kaip akinamai baltas, šaltas siūlas, apsiraižgo aplink kaklą, sudraiko mintis galvoje, siutina, veja kažkur ir, nė akimirksniai nenuitindamas, pikta perverdama šį purviną gyvenimą, pašiepiamai virpčioja orą surijusių puvėsių kvape.

Purvas — stichija. Jis persunkė viską: namų sienas, langų stiklus, žmonių rūbus, jų kūnus, smegenis, norus, mintis...

Šiose gatvėse tamsios durų įdaubos panašios į apipuvusias žaizdas mūruose. Kai, žvilgterėjęs į jas, pamatai nešvarius prišuokšlintus laiptus, atrodo, kad ten, viduje, viskas yra iširę ir supuvę kaip lavono viduriuose. O žmonės atrodo lyg kirminai...

Aukšta moteris, didelėmis tamsiomis akimis, stovi prie durų; ant rankų ji laiko kūdikį, jos striukė atsegta, bejėgiškai ilgu krepšiu karo jos pamėlusį krūtį. Kūdikis rėkia, drasko pirštais suglebusį, alkaną motinos kūną, baksnoja jį veidu, čepsi lūpomis, valandėlę nutyla, vėl dar garsiau rėkia, muša rankomis ir kojomis motinos krūtį. Ji stovi lyg suakmenėjusi, o jos apvalios kaip pelėdos akys atkakliai žiūri į vieną tašką priešais save. Jauti, kad šis žvilgsnis negali matyti nieko, išskyrus duoną. Ji tvirtai sučiaupė lūpas ir kvėpuoja pro nosį, jos šnervės virpčioja, įtraukdamos svaigų, tirštą gatvės orą. Šis žmogus gyvena atsiminimais apie vakar nurytą maistą, gyvena svajone apie kąsni, kurį jis, gal būt, suvalgys kada nors. Kūdikis rėkia, mėšlungiškai trūkčiodamas savo mažą, pageltusį kūnelį, — ji negirdi jo riksmo, nejaučia smūgių...

Ištįsęs ir liesas grobuoniško veido senis, be skrybėlės ant žilos galvos, primerkęs rau-

donus nesveikų akių vokus, atsargiai kapstosi šiukšlių krūvoje, atrinkdamas anglies gabalus. Kai prie jo kas nors prieina, jis nerangiai kaip vilkas pasisuka liemeniu ir kažką

Be galo išblyškęs ir liesas jaunuolis, atsišliejęs į žibinto stulpą, žiūri pilkomis akimis į gatvės tolį ir kartais papurto garbanotą galvą. Jo rankos giliai sukištos į kelnių kišenes, ir ten mėšlungiškai krutina pirštais...

Čia, šiose gatvėse, žmogus pastebimas, girdimas jo įpykintas, irzlus, kerštingas balsas. Čia žmogus turi veidą — išalkusį, sujaudintą, besiilgintį. Matyti, kad žmonės jaučia, galima pastebėti, kad jie galvoja. Jie knibždėte knibžda nešvariuose grioviuose, trinasi vienas į kitą, lyg šiukšlės drumzlinio vandens sriaute; juos suka ir veja alkio jėga, gyvina baisus noras ką nors suvalgyti.

Belaukdami maisto, svajodami apie malonumą būti sotiems, jie ryja nuodų prisotintą orą, ir tamsiose jų sielų gelmėse gimsta persmelkiančios mintys, vylingi jausmai, nusiakstami norai.

Jie panašūs į ligas sukeliančius mikrobus miesto skilvyje, ir ateis metas, kai jie užnuodys jį tais pačiais nuodais, kuriais jis dabar taip dosniai juos maitina!

Jaunuolis prie žibinto stulpo kartkartėmis papurto galvą, tvirtai suspaudęs alkanus dantis. Man atrodo, aš suprantu, apie ką jis galvoja, ko nori — jis nori turėti, man rodosi, baisiai stiprias, milžiniškas rankas ir sparnus. To jam reikia, kad galėtų kurią dieną pakilti viršum miesto, nuleisti į jį rankas kaip dvi plieno svirtis ir viską jame sujaukti į šiukšlių ir dulkių krūvą, — plytas ir perlus, auksą ir vergų kūnus, stiklą ir milijonierius, purvą, idiotus, šventyklas, purvais užnuodytus medžius ir šiuos kvailus daugiaaukščius dangoraižius, — viską, visą miestą — įkrūvą, į purvą ir žmonių kraujo tešlą, — į šlykštų chaosą. Šis baisus noras toks pat natūralus jaunuolio smegenyse, kaip votis išsekusio žmogaus kūne. Kur yra daug vergiško darbo, ten negali būti vietos laisvai, kūrybinei minčiai, ten gali klestėti tik griovimo idėjos, nuodingos keršto gėlės, siaubus gyvulio protestas. Tai suprantama — žalodami žmogaus sielą, žmonės neturi laukti iš jo pasigailėjimo jiems.

Žmogus turi keršto teisę — šią teisę suteikia jam žmonės.

Suodiname, drumzliname danguje gęsta diena. Milžiniški namai dar labiau niūrėja, sunkėja. Kai kur tamsiose gelmėse užsidega žiburiai. Jie žvilga lyg geltonos akys keistų žvėrių, turinčių visą naktį saugoti negyvą šių kapų turtą.

Žmonės baigė dienos darbą ir, negalvodami apie tai, kam jis padarytas ir ar tas darbas jiems reikalingas, greitai bėga gulti. Šaligatvius užlieja tamsūs žmonių kūnų sriautai. Ant visų galvų vienodos apskritos skrybėlės, ir visų smegenys — tai matyti iš akių — jau užmigo. Darbas baigtas, galvoti daugiau nėra apie ką. Visi galvoja tik šeiminkui, apie save nēr ko galvoti; jeigu yra darbo, — bus duonos ir pigių gyvenimo pramogų, daugiau žmogui nieko nereikia Geltonojo Velnio mieste.

Žmonės eina prie savo lovų, prie savo moterų, savo vyrų ir naktį, tvankiuose kambariuose, sukaitę ir glitūs nuo prakaito, bučiuosis, kad miestui gimtų naujas, šviežias maistas...

Eina. Negirdėti juoko, linksmų šnekų, nespindi šypsenos.

Krykia automobiliai, pliaukši botagai, stori dainuoja elektros laidai, žvanga ir barška vagonai. Tur būt, kur nors griežia muzika.

Vaikežai šaižiais balsais šaukia laikraščių pavadinimus. Biaurus šarmankos garsas susilieja su kažkieno klyksmu ir sukelia vaizduotėje tragikomišką apsikabinančių galvažudžio ir balagano juokdario paveikslą. Bevališkai eina maži žmonės, — tartum akmenys rieda į pakalnę...

Vis daugiau ir daugiau sutviska geltonų žiburių — ištisos sienos mirga liepsningais žodžiais apie alų, degtinę, muilą, naują skustuva, skrybėles, cigarus, teatrus. Godūs Aukso smūgiai ir toliau varo išilgai gatvių geležinius traukinius, ir jų dundesys neaptyla. Dabar, kai visur dega žiburiai, šis nepaliaujamas klyksmas dar reikšmingesnis, jis įgyja naują prasmę, svaresnę jėgą.

Nuo namų sienų, nuo iškabų, nuo restoranų langų liejasi akinanti ištirpdyto Aukso šviesa. Ji išūli, rėkšminga, visur triumfališkai mirga, savo šaltu blizgesiu spangina akis, iškraipo veidus. Vylingas šviesos žybčiojimas kupinas nerimaujančio aštraus troškimo ištraukti iš žmonių kišenių menkus jų uždario trupinėlius, — iš savo blykčiojimų ji su-

daro ugningus žodžius ir šiais žodžiais tylėdama šaukia darbininkus pasinerti pigiuose maionumuose, siūlo jiems patogių daiktų...

Baisiai daug žiburių šiame mieste! Iš pradžių tai atrodo gražu ir jaudina, linksmina. Ugnis — laisva stichija, išdidus saulės kūdikis. Kada ji savaimingai pražysta, jos gėlės tviska ir gyvena gražiau už visas žemės gėles. Ji skaitina gyvenimą, ji gali sunaikinti visa, kas sutrūniję, mirę ir purvina.

Bet kai šiame mieste žiūri į ugnį, uždarytą permatomose stiklo tamsinėse, supranti, kad čia — kaip ir viskas — ugnis pavergta. Ji tarnauja Aukso, dėl Aukso ir ji priešiška tolimai žmogui...

Lygiai kaip ir viskas — geležis, akmuo, medis, taip ir ugnis dalyvauja sąmoksle prieš žmogų. Akindama jį, ugnis šaukia:

— Eik šen!

Ir vilioja:

— Atiduok savo pinigus!...

Jos šaukiami žmonės eina, perka nereikalingą jiems šlamštą ir žiūri į reginius, kurie juos atbukina.

Atrodo, kad kažkur miesto centre, gašliai spiegdamas, pasibaisėtinu greičiu sukasi didelis Aukso gabalas; jis išsklaido visose gatvėse smulkias dulkeles, o žmonės ištisą dieną godžiai jas gauda, ieško, graibsto. Bet štai ateina vakaras, aukso gabalas pradeda suktis priešinga kryptimi, sukeldamas šaltą ugningą viesulą. Jis įtraukia į jį žmones tam, kad jie gražintų aukso dulkes, sugautas dieną. Jie atiduoda visuomet daugiau, negu buvo paėmę, ir rytdieną Aukso gabalas yra didesnis, jo sukimasis greitėja, garsiau skamba triumfojuos geležies, jo vergo, staugsmas, visų jo pavergtų jėgų dundėjimas.

Ir dar godžiau, su dar didesne valdžia negu vakar jis čiulpia žmonių kraują ir smegenis, kad vakarop šis kraujas, šios smegenys pavirstų šaltu, geltonu metalu. Aukso gabalas — miesto širdis. Jo plakimas sudaro visą gyvenimą, jo tūrio didėjimas — visa jo prasmė.

Šiam tikslui žmonės per kiauras dienas kasa žemę, kala geležį, stato namus, kvėpuoja fabrikų dūmais, įsiurbia į kūno porus užnuodyto, nesveiko oro purvus, — tam tikslui jie parduoda gražų savo kūną.

Šis šlykštus apkerėjimas užmigdo jų sielas. Jis daro žmones lanksčiais įrankiais Geltonojo

Velnio rankose, paverčia juos rūda, iš kurios Jis nenuilstamai ištirpdo Auksą, savo kūną ir kraują.

* * *

Iš vandenyno dykumos žengia naktis ir dvelkia į miestą vėsiu, sūriu savo alsavimu. Tūkstančiai strėlių išminga į ją šalti žiburiai. Naktis eina, gailėstingai apsupdama tamsiais rūbais namų šlykštumą, ankštų gatvių biauromą, pridengdama purvinus skurdo skarminus. Nežmoniškas godžios beprotystės klyksmas pasitinka ją, perskrosdamas jos tylą. Naktis eina ir lėtai gesina įžūlų pavergtos ugnies blizgesį, užkloja švelnia savo ranka pūlingas miesto piktžaidzes.

Bet įžengdama į gatvių tinklą, ji neįstengia nugalėti, išsklaidyti šviežiu savo alsavimu nuodingų miesto garų. Ji trinasi į saulės išildytus mūrus, šliaužia surūdijusia stogų geležimi, grindinių purvu, prisigeria nuodingų dulkių, ryja kvapus ir, nuleisdama sparnus, bejėgiškai, lėtai gula ant namų stogų, gatvių grioviuose. Jos beliko tik tamsuma, — gaivumas ir vėsumas išnyko, — juos surijo akmuo, geležis, medis, nešvarūs žmonių plaučiai. Joje nebėra tylos, nebėra poezijos...

Miestas užminga tvankume, urzgėdamas kaip milžiniškas gyvulus. Jis per dieną surijo per daug įvairaus maisto, jam karšta, nepatogu, ir jis sapnuoja šlykščius, sunkius sapnus.

Ugnis, atlikusi savo menką provokatoriaus, reklamos liokajaus tarnybą, virpėdama gęsta. Namai susiurbia žmones vieną po kito į savo akmeninius vidurius.

Liesas, aukštas ir sukumpęs žmogus stovi gatvės kampe ir nuobodžiai, bespalvėmis akimis žiūri į dešinę ir į kairę, lėtai suka galvą. Kur eiti? Visos gatvės vienodos, ir visi namai vienodai abejingi ir negyvai žiūri vieni į kitus dulsvų langų baltakėmis...

Tvankus ilgesys spustelia gerklę šilta ranka, apsunkindamas kvėpavimą. Viršum namų stogų nejudėdamas kabo permatomas debesis — prakeikto, nelaimingo miesto dienos garai. Pro šią skraistę nepasiekiamoje padangių aukštumoje blausiai mirguliuoja tylios žvaigždės.

Žmogus nuėmė skrybėlę, pakėlė galvą, žiūri į viršų. Namų aukštis šiame mieste nustūmė dangų toliau nuo žemės negu kur kitur.

Žvaigždės smulkutės, vienišos...

Tolumoje neramiai aidi vario trimitas. Ilgos žmogaus kojos keistai krūptelia, ir jis eina į vieną iš gatvių, žengdamas lėtai, palenkęs galvą ir mosuodamas rankomis. Jau vėlu, gatvės vis labiau tuštėja. Vieniši maži žmonės išnyksta tamsoje it musės. Kampuose nejudėdami stovi policininkai pilkomis skrybėlėmis, su lazdomis rankose. Jie kramto tabaką, lėtai krutindami žandikaulius.

Žmogus eina pro juos, pro telefono stulpus ir daugybę juodų durų namų sienose, juodų durų, mieguistai pražiojusių kvadratinius narsus. Kažkur toli barška ir staugia tramvajaus vagonas. Naktis užduso giliuose gatvių narvuose, — naktis mirė.

Žmogus eina ritmingai kilnodamas kojas ir supa savo ilgą, sukumpusį liemenį. Jo figūra rodo, kad jis nors ir neryžtingai, bet galvoja ir nutaria...

Man atrodo, jis — vagis.

Malonu matyti žmogų, kuris jaučiasi esąs gyvas juoduose miesto žabanguose.

Atdari langai alsuoja aitriu žmogaus prakaitu.

Nesuprantami, duslūs garsai mieguistai bruzda tvankioje, gūdžioje tamsoje...

Užmigo ir mieguistai klieči niūrus Geltonojo Velnio miestas.

Lietuvių kalbos senumas

(Tąsa nuo 57-to pusl.)

Klausykime, ką apie šią mūsų kalbą rašo Francūzijos mokslininkas Elise Reclus:

“Jeigu spręsti apie tautos vertybę pagal jos kalbos grožį, tai lietuviai turėtų užimt tikrai aukštą vietą tarp Europos valstybių.”

O kuomet svetimieji taip grožisi mūsų kalba, tai kas gi iš mūsų galėtų nemylėti ir nebranginti šios labai-labai senovinės, bet nenusenstančios, o vis jaunos kalbos!?

Bet geriausiai pagerbsime savo kalbą, jeigu ją atydžiai studijuosime.

Norint tinkamai įvertinti ir pagerbti puikiąją savo kalbą, skaitykime progresyvių lietuvių leidžiamas knygas ir laikraščius, ir kurie tik pajėgiame, — bendradarbiaukime jiems savo raštais!

Meilė

Koks linksmas lietus, kai pavasarį krinta
 Į sodą atgyjanti šviesūs lašai,
 Kai žemė išlaisvinta vėl atgaivinta,
 Ir, džiaugsmo užlietas, laimingas rašai,
 Kad debesys bėga, padangė nušvinta
 Ir spindi ant medžių sidabro lašai.

Myliu trašią žemę, pakrantes užsėtas
 Ir vyturio giesmę tyram danguje,
 Vingiuotas upes ir atšlaites gėlėtas,
 Ir traktoriaus gausmą gilioj dauboje,
 Ir saulę, ir globą šalies numylėtos —
 Kaip gera ir dirbti, ir ilsėtis joje!

Klausaus aš žaliuojančio šilo ošimo,
 Regiu vėsią gelmę gilių ežerų,
 Myliu gaivų šaltį, kai spiginti ima,
 Ir šviesą žiemos ankstybųjų žarų,
 Lakštingalos giesmę, jos meilų suokimą
 Ir šypseną motinų mūsų gerų.

Iškyla iš rūko pasaulis rasotas,
 Ištirpsta padangėje karo žara,
 O žemė visa — tartum didelis sodas —
 Jame neišblėso dar ryto aušra,
 Ir debesis saulė išsklaido miglotus —
 Skaisti, purpurinė, šviesi ir gera.

O vėliavos vėjuje supasi, plakas,
 Kaip jūra aguonų platybėj dangaus ...
 Lyg upė, į ateitį tiesiasi takas —
 Juo eina žmogus, kuris nebevergaus,
 Ir sverdi žemyn vaisių nulenktos šakos,
 Ir dainą girdi šeimininko-žmogaus.

Myliu mūsų žmones, kurie nugalėjo
 Sunkiausioj kovoje dėl gyvybės šalies.
 Tai jie aukso grūdų laukus vėl užsėjo,
 Tai jie ataugino daigus obelies,
 Tai jie atstatyti vėl miestų suėjo,
 Jie šaliai apginti jėgų negailės.

Mes einam, kaip sriautas, į ateitį naują,
 Per kovą išaugus tarybų karta.
 Kur prakaito lašas nukrito ar kraują
 Sugėrė mūs žemė, traši ir šventa, —
 Naujų dienų derlių darbai pranašauja,
 Ir auga, stiprėja Tarybų Tauta.

1947.VIII.7.

Antanas Venclova

Pavasario Žingsniai

Žibuoklės, jau žydėti pasirengę,
 Iš sniego kiša savo lapiukus ...
 Ir paukščių, skrendančių aukštai padange,
 Sparnų čėžėjime—pavasaris vaiskus.

O naktys pilnos neramaus užimo—
 Pažįstamo, gaivinančio, judraus.
 Girdžiu alsaviną pabundančių arimų, —
 Veidai artojų vėl ugnim įraus.

Ir greit per žemę, sklidiną gyvybės,
 Jų tvirtas žingsnis ir daina aidės.
 Į širdį liejasi bendrų laukų platybės
 Ir saulė kolektyvo ateities.

Juozas Macevičius.

Klaipėda

Baigės amžiams dejavimai gūdūs.
 Savo laimės rytojūm tikra
 tu šypsaisi,
 prie jūros prigludus,
 Lietuvos mylimoji dukra!

Mintys skrieja, kaip burlaivis Dangėj,
 kaip žuvėdra laisvam pamary:
 —Mes janystę aukojome brangią,
 kad žydėtum,
 gėlė nemari.

Mūs kareiviai čia didvyriais krito,
 sugražino
 gyvybę tau jie.
 Ir patį sutikai laisvės rytą
 su giliausiom žaizdom širdyje.

Grįžom—uostas ir gatvės išgriautos,
 iškankino grobikai tave.
 Tik tas triūso valingojo sriautas
 tau jaunystę gražina ir vėl.

Įsilieja širdin darbo ritmas,
 kai tik gatvėm ir aikštėm einu:
 ir žvejys, ir krantinės krovikas
 traukia dainą
 naujųjų dienų.

Vladas Grybas.

VASAROS DIENA

Ten, kur sukasi malūnai,
Tiltai baigiasi visi,
Plačiašakiai auga krūmai
žemė lapais ten naši.

Ten gilius verpetus supa,
Prie smėlynės supiltos,
šviečianti kaitroje upė
Driekiasi žaliuos krantuos.

Ten aguonos susipynę
Stiepias lysvėse švelniai,
Ir saulėgraža auksinė
Vadovauja joms šauniai.

O dešnėj toks melsvas tolis,
Ir stačių krantų kerai,
Sudrebėjo pievų žolės,
Nešienauti jų barai.

Pievą garsas tuoj užliejo,
Ėjo iš visų kraštų
Piovėjai nusiaubti vėjo,
Saulės spindulių karštų.

Marškiniai balti jų šviesūs,
Juostos mirga raudonai,

Jų balsai per kraštą liesis,
Dalgiai gros sutartinai.

Pradalgės, kaip plačios juostos,
Rodos, šaukė man — eime —
Suskambėjo visas kraštas
Dalgių plienine giesme.

Sveikos žolės, sveikos gėlės,
Vasaros šviesi diena,
Ir užsėtos dirvos žalios,
Pieva žydinti mana!

Sveikinu vieningus žmones,
Darbą jų!
Nors amžiai nuaidės,
Kaip šiandieną upės klonis
Veidrodžiu šviesiu spindės.

Vėl žydės aguonų eilės,
Džiaugsmo didžio kels daigus,
Kūrybingo darbo meilę
Nenulenkiamas žmogus.

Piatro Glebka.

Iš baltarusių k. vertė O. Miciūtė.

ŽEMĖ MAITINTOJA

Petrui Cvirka

Iš jos išauga ažuolai ir uosiai,
Iš jos jėgų sau sėmeisi ir tu.
Jos laukuose, kur mus maitina dosniai,
Užaugai tu su ažuolais kartu.

Joj dera jervas. Obuoliai prinoke
Prieš saulę sunkiai svyra nuo šakų.
Tu šitą žemę mus mylėt išmokei,—
Ir mes tavuoju einame taku.

Aš ją jaučiu, tą gerą žemę, tavo
Eilutėse kvėpuojančią giliai.

Rugiagėlėm ir varpom žalio javo
Man žėri tavo žodžių spinduliai.

Tu jai gyvenimą ir ateitį saulėtą
Nešei gaivinančių darbų srove.
Tik toji žemė, tavo numylėta,
Per greit, per greit pasišaukė tave.

Tu nemirei. Tu amžiais liksi gyvas:
Tu savo širdį mums čia palikai.
Tavo žodžius pavasarį ankstyvą
Kartos mums gimtos pievos ir laukai.

Juozas Macevičius.